

Research Paper

Investigating the Competitiveness of Cities Using Influential City and Powerful City Indicators by Combining “Diamond Model” and “Fuzzy Dematel” Technique (Case Study: Dar ol-marhameh, Semnan)

Keramatollah Ziari^{1*}, Aliasghar Ehsanifard²

1. Professor and Member of the Faculty of Urban Planning, University of Tehran, Tehran, Iran.
2. Student in Urban Planning, University of Tehran and Lecturer, Department of Urban Engineering, Faculty of Art and Architecture, Semnan University, semnan, Iran.

Received: 2022/9/4
Accepted: 2022/1/10

ABSTRACT

Global competitiveness is the name of the game of our era, and in today's world's perspective, competitiveness has become a fundamental force in the economy of cities, like gravity in physics. Today, the competitiveness of cities plays an essential role in the development of cities. Competitiveness is created by a combination of assets and processes. Assets are either gifts, such as natural resources, or man-made, such as city infrastructures. Processes turn assets into economic benefits for cities and ultimately create their competitiveness. With the formation of globalization and the networking of the world economy, cities have always found a special place as nodes of the network economy, and it is believed that this competition is at the same level as a national competition. Today, the impact, influence, and power of cities will provide sustainable income generation for the city and city managers. In this research, in order to investigate the impact, influence, and power of Semnan City, this city was ranked with the indicators of "Influential city" and "powerful city" using Porter's model.

Keywords:

Influential City, Future Competitiveness of Cities, Influence and Power, City Economy, Integrated Model of Fuzzy Dematel and Diamond Model.

***Corresponding Author:** Professor and Member of the Faculty of Urban Planning, University of Tehran, Tehran, Iran.
<http://dorl.net/dor/20.1001.1.16059689.1401.26.2.1.5>
<https://doi.org/10.2022/hsmssp.26.2.6>
ORCID: 0000-0001-9135-4768

zayyari@ut.ac.ir

G

Extended Abstract**Introduction**

Global competitiveness is the name of the game of our time, and in today's world, competitiveness has become a fundamental force in the urban economy, just like gravity in physics. Today, the competitiveness of cities plays an essential role in the development of cities. Competitiveness arises from a combination of assets and processes. Assets are either a gift, such as natural resources, or man-made resources, such as city infrastructure. Processes turn assets into economic benefits for cities and ultimately make them more competitive. With the formation of globalization and networking of the global economy, cities have always found a special place as nodes of network economy, and it is believed that this competition is on a par with a national competition. Today, the impact, influence, and power of cities will provide sustainable revenue generation for the city and city managers. In this research, to investigate the impact, influence, and power of Semnan City we rank this city with the indicators of "effective city" and "powerful city" and analyze it with the Porter model. The impact, influence, and power of cities make it possible and practical to shape the future competitiveness of cities. Indicators of influential cities measure the effectiveness of cities in improving the business environment to achieve economic growth, improve the literacy and education of citizens, attract foreign citizens, improve the speed of access to news and information, increase the quality and quantity of urban services, especially recreation and welfare measures, and enhance social and diplomatic activities in the city, local governance (good urban governance), economy, innovation, health, and well-being of individuals. In addition, an index with six general and major criteria of economy, research and development, cultural interactions, livability, environment, and accessibility is used to measure the strength of cities, especially in this research, the city of Semnan. To do this, the indicators of the World Economic Forum, the Global Competitiveness Index GCI, and the Global Index of Urban Power (GPCI) are adapted

Methodology

This study was conducted to evaluate the effectiveness, influence, and power of Semnan. The nature of the research is descriptive-causal considering its applied purpose and method. The statistical population of the study consisted of forty-four experts and professors familiar with the topics of urban economics, urban planning, and urban competitiveness. The experts were selected using the snowball sampling method. In order to analyze the data and achieve the research objectives, a combination of Porter's two competitive models, "diamond model" and "Fuzzy dematel" technique, was used.

Results and discussion

The results showed that based on D-R values, among the eight criteria of influence and effectiveness of Semnan City, the economic criterion (improvement of business environment) with the value of 0.941, was the most effective and pivotal among the constituent and strategic components, whereas the criterion of diplomatic and political activities with the value of -0.587 was the most influential among the effective operational components. Based on the analysis of Porter model, the economic criterion (improvement of business environment) was identified from the internal factors of the model and was categorized as human resources/Competitiveness Organization in Semnan. Also, the criterion of diplomatic and political activities was identified from the factors of strategy, structure, and competition/internal conditions of the model and was categorized as the resources of the Competitiveness Organization in Semnan.

Conclusion

Based on D + R values, the economic criterion (improvement of business environment) with the value of 2.671 was identified as a constituent and strategic component, being the most important criterion of influence and effectiveness of cities. Also, based on the Porter model, the economic criterion (improvement of business environment) was identified from the internal factors of the

model and was determined as a part of human resources to create competitiveness in Semnan City.

Also based on D-R values, of the six general and major criteria for assessing the strength of cities, the criterion of economy and access with a value of 0.862 was identified as a constituent and strategic component, and the criterion of viability and environment with a value of -0.523 was recognized as an effective operational component. The economic criterion was identified from the internal factors of the model as human resources/Competitiveness Organization and the access criterion was determined from the strategy, structure, and competition factors of the model and was grouped into technology resources to create competitiveness for Semnan. Also, based on D + R values, the economic criterion (providing APS advanced creative services) with a value of 2.542 was identified as the most important criterion (constituent criterion) of the city's strength and was categorized into human resources/technology to create competitiveness in Semnan.

بررسی رقابت‌پذیری شهرها توسط شاخص‌های شهر اثرگذار و شهر قدرتمند با تلفیق مدل الماس پورتر «diamond model» و تکنیک «Fuzzy dematel» (مورد پژوهشی: سمنان؛ دارالمرحمه)

کرامت‌اله زیاری^۱، علی اصغر احسانی‌فرد^۲

۱. استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران، تهران، ایران
۲. دانشجوی دکتری تخصصی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران و مدرس گروه مهندسی شهرسازی، دانشکده شهرسازی و معماری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

چکیده

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۱/۲۱

رقابت‌پذیری جهانی اسم بازی عصر ماست و امروزه رقابت‌پذیری شهرها نقشی اساسی در توسعه شهرها دارد. رقابت‌پذیری در اثر ترکیبی از دارایی‌ها و فرایندها به وجود می‌آید. دارایی‌ها یا به‌صورت موهبت است، مانند منابع طبیعی یا ساخته‌شده به‌وسیله انسان، مانند زیرساخت‌های شهر و فرایندها که دارایی‌ها را به منافع اقتصادی برای شهرها تبدیل می‌کند و در نهایت موجب رقابت‌پذیری آن‌ها می‌شود. با شکل‌گیری جهانی شدن و شبکه‌ای شدن اقتصاد جهانی، شهرها همواره به‌عنوان گره‌های اقتصاد شبکه‌ای، جایگاه ویژه‌ای یافته است. اعتقاد بر هم‌سطحی این رقابت با رقابت ملی است. امروزه اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی شهرها، درآمدزایی پایدار را برای شهر و مدیران شهری فراهم خواهد کرد. در این تحقیق به‌جهت بررسی اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی شهر سمنان، این شهر با شاخص‌های «شهر اثرگذار» و «شهر قدرتمند» رتبه‌بندی و با مدل پورتر موردتحلیل قرار می‌گیرد. اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی شهرها، شکل‌دهی رقابت‌پذیری آینده شهرها را ممکن و عملی می‌سازد. شاخص‌های سنجش شهرهای اثرگذار به‌نوعی قدرت اثرگذاری شهرها را در بهبود فضای کسب‌وکار برای دستیابی به رشد اقتصادی، ارتقای سطح سواد و تحصیلات شهروندان، جذب شهروند خارجی، سرعت دسترسی ساکنان شهر به اخبار و اطلاعات، افزایش کیفیت و کمیت خدمات شهری به‌خصوص تفریحی و رفاهی، فعالیت‌های اجتماعی و دیپلماتیک در شهر، حکمروایی محلی (حکمروایی خوب شهری)، اقتصاد، نوآوری و سلامت و تندرستی افراد موردسنجش قرار می‌دهد. قدرتمندی شهرها نیز با شش معیار کلی و عمده اقتصاد، تحقیق و توسعه، تعاملات فرهنگی، قابلیت زندگی، محیط‌زیست و دسترسی سنجش خواهد شد که این معیارهای سنجش ارزیابی قدرت شهرها و به‌ویژه در این تحقیق، شهر سمنان، بر اساس شاخص‌های مجمع جهانی اقتصاد، شاخص‌های رقابت‌پذیری جهانی GCI و شاخص جهانی قدرت شهری (GPCI) و با اقتباس از آن‌ها تعیین شده است. این پژوهش با هدف ارزیابی اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی شهر سمنان انجام شده و ماهیت تحقیق با توجه به هدف آن، کاربردی و بر اساس روش توصیفی-علی است. جامعه آماری پژوهش را ۴۴ نفر از کارشناسان، خبرگان و استادان آشنا با مباحث اقتصاد شهری، شهرسازی و رقابت‌پذیری شهری تشکیل داده‌اند. خبرگان به‌روش زنجیره‌ای انتخاب شده‌اند. به‌منظور تحلیل و دستیابی به اهداف

پژوهش، از تلفیق دو مدل رقابت پذیری پورتر «diamond model» و تکنیک «Fuzzy dematel» استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می دهد که بر اساس مقادیر D-R، از میان معیارهای هشت گانه نفوذ و اثرگذاری شهر سمنان، معیار اقتصادی (بهبود فضای کسب و کار) با مقدار ۰/۹۴۱ از مؤلفه های تشکیل دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) و معیار فعالیتهای دیپلماتیک و سیاسی با مقدار ۰/۵۸۷- از مؤلفه های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) معیار نفوذ و اثرگذاری شهر سمنان به حساب می آید. بر اساس تحلیل مدل پورتر نیز معیار اقتصادی (بهبود فضای کسب و کار) از فاکتورهای درونی مدل شناسایی شد و جزء منابع نیروی انسانی/ سازمان ایجاد رقابت پذیری در شهر سمنان قرار گرفت. معیار فعالیتهای دیپلماتیک و سیاسی از فاکتورهای استراتژی، ساختار و رقابت/ شرایط داخلی مدل شناسایی شد و جزء منابع سازمان ایجاد رقابت پذیری در شهر سمنان قرار گرفت. بر اساس مقادیر D+R، معیار اقتصادی (بهبود فضای کسب و کار) با مقدار ۲/۶۷۱ به عنوان مؤلفه های تشکیل دهنده، راهبردی و بااهمیت ترین معیار نفوذ و اثرگذاری شهرها شناسایی شد. بر اساس مدل پورتر نیز معیار اقتصادی (بهبود فضای کسب و کار) از فاکتورهای درونی مدل شناسایی شد و جزء منابع نیروی انسانی ایجاد رقابت پذیری در شهر سمنان قرار گرفت. همچنین بر اساس مقادیر D-R، از شش معیار کلی و عمده ارزیابی قدرتمندی شهرها معیار اقتصاد و دسترسی با مقدار ۰/۸۶۲ مؤلفه تشکیل دهنده و راهبردی و معیار قابلیت زندگی و محیط زیست با مقدار ۰/۵۲۳- از مؤلفه های تأثیرگذار عملیاتی شناخته شد. معیار اقتصاد از فاکتورهای درونی مدل شناسایی شد و جزء منابع نیروی انسانی/ سازمان ایجاد رقابت پذیری قرار گرفت. معیار دسترسی از فاکتور استراتژی، ساختار و رقابت مدل شناسایی شد و جزء منابع فناوری ایجاد رقابت پذیری برای سمنان قرار گرفت. همچنین بر اساس مقادیر D+R، معیار اقتصادی (ارائه خدمات خلاق پیشرفته APS) با مقدار ۲/۵۴۲ به عنوان بااهمیت ترین معیار (معیار تشکیل دهنده) قدرتمندی شهر شناسایی شد. با تحلیل پورتر ارائه خدمات خلاق پیشرفته APS از فاکتورهای درونی مدل شناسایی شد و جزء منابع نیروی انسانی/ فناوری ایجاد رقابت پذیری در سمنان قرار گرفت.

واژگان کلیدی:

شهر اثرگذار، رقابت پذیری آینده شهرها، نفوذ و قدرتمندی، اقتصاد شهر، مدل تلفیقی Fuzzy dematel و diamond model

۱. مباحث نظری

رقابت‌پذیری جهانی اسم بازی عصر ماست و در دورنمای امروز جهان، رقابت‌پذیری به نیروی بنیادین در اقتصاد تبدیل شده است، مانند جاذبه در فیزیک (وارث و همکاران، ۱۳۹۱، ۴۸-۲۵). سطح رقابت‌پذیری کشورهای جهان یکی از معیارهای مهمی است که بسیاری از متغیرها را در نظر می‌گیرد. این شاخص در راستای حفظ بقای هر کشور و شهری نقش مهمی بازی می‌کند. دنیای امروز دنیای تغییرات شتابان و دائم است. دنیای جهانی‌سازی با حجم بالای کالاها، خدمات و اطلاعات جاری بین کشورهاست. تنها کسانی می‌توانند در این دنیای ویژه بقای خود را حفظ کنند که توانایی رقابت با همتایانشان را داشته باشند. این شرایط، دولت و ملت‌ها را مجبور کرده است تا راهکارهای اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی شهرهایشان را پیدا کنند و شهرشان را رقابت‌پذیر نمایند. اساسی‌ترین بستر برای ورود به فرایند جهانی شدن، ایجاد فضای رقابتی است. آینده شهرهای ما قطعاً وابستگی مستقیمی با میزان اثرگذاری و قدرتمندی آن‌ها و رقابت‌پذیری‌شان در شاخص‌های اقتصادی و به‌ویژه رقابت‌پذیری دارد. جهانی‌سازی و پیشرفت‌های اطلاعاتی و ارتباطی سبب تغییر جهت رویکردهای سیاسی کشورها و شهرها از تکیه صرف بر مزیت‌های نسبی به مزیت‌های رقابتی و مطرح شدن رقابت‌پذیری شهرها توسط شاخص‌های اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی شهرها شده است (شریف زادگان، ۱۳۹۴، ۲۳). فرایند جهانی شدن متأخر که در متجلی‌ترین شکل خود به‌صورت جهانی شدن اقتصاد نمود می‌یابد، مبتنی بر تفکر نئولیبرالیسم است. در واقع همین وجه جهانی شدن است که در قالب همگانی شدن الگوی بازار، توسعه برون‌گرا و رفاه، زندگی مردم را به‌شدت متأثر کرده است. جهانی شدن اقتصاد موجب ایجاد تغییرات شگرفی در شهرهای سراسر جهان شده است. این تغییرات تنها اقتصادی نیست و جنبه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و ساختاری نیز دارد. این فرایند با فرایند هم‌زمانی به‌نام محلی شدن همراه بود که موجب بروز هویتی جهانی / محلی شده است (Saez & Perianez, 2015, 76). اقتصاد شهری، اساس توسعه رضایت اجتماعی و حفاظت از محیط‌زیست است و این امر برای موقعیت و عملکرد یک شهر در رقابت با محیط داخلی و بین‌المللی تعیین‌کننده است (Budd & Hirmis, 2004). جهانی شدن شهری و شهری شدن جهان، تغییر نقش شهرها در نظام جهانی را در پی داشته و این پدیده، حرکت آزادانه کالا، انسان، اطلاعات و سرمایه را روان‌تر، سریع‌تر، گسترده‌تر و اثرگذارتر از قبل کرده است. این امر باعث اهمیت بخشیدن به مفاهیمی مانند رقابت‌پذیری و رقابت بین شهرها شده است (نجاتی حسینی، ۱۳۹۱، ۱۴۲-۱۱۷). در گذشته رقابت به شرکت‌ها و نهادهای تولیدی مربوط می‌شد، ولی با جهانی شدن و شبکه‌ای شدن اقتصاد جهانی، شهرها همواره به‌عنوان گره‌های اقتصاد شبکه‌ای از جایگاه ویژه‌ای برخوردار شدند و در واقع شهرها در متن اقتصاد جهانی قرار گرفتند و در تقسیم بین‌المللی کار و تولید در مقیاس جهانی به ایفای نقش پرداختند (Cochrane, 2007, 276). شهرها، مراکز موتور ملی و بین‌المللی رشد اقتصادی و اجتماعی هستند و زمینه را برای دستیابی به اهداف ملی در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی فراهم می‌کنند. این امر منجر به گسترش رقابت شهری شده است؛ اعتقاد بر این است که این رقابت هم‌سطح با رقابت ملی است؛ به‌گونه‌ای که امروزه رقابت‌پذیری به یکی از مفاهیم پرکاربرد در عرصه مباحث شهری و منطقه‌ای تبدیل شده است (ساسان‌پور و حاتمی،

۱۳۹۶، ۴۱-۶۵). سیاست شهری در بسیاری از کشورها تحت تأثیر افزایش رقابت و موقعیت رقابتی در بین شهرها در دو سطح ملی و بین‌المللی قرار دارد (Molotch et al., 2000, 791-823). امروزه یکی از موفق‌ترین راه‌ها برای تبدیل یک شهر به شهر اثرگذار و قدرتمند، کاربرد مفهوم شهر رقابتی است. شکل‌دهی رقابت‌پذیری آینده شهرها، نقش اساسی در توسعه پایدار شهرها دارد و در این راستا درآمدزایی پایدار و رشد اقتصادی مطلوب را برای شهر و مدیران شهری این نواحی شهری فراهم می‌کند. به عبارتی شهرها با رقابت می‌توانند به اقتصاد خود و نام خود بین شهرهای دیگر رونق بخشند. راه یافتن اقتصادهای ملی به بازارهای جهانی، باعث شده است شهرها نه تنها نقش رقیب را با دیگر شهرهای کشورشان بازی کنند، بلکه این نقش را به صورت فراملی نیز ایفا نمایند. شناسایی معیارهای اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی شهر، راهنمایی برای متناسب کردن سیاست‌های شهری ملی و درک این معیارها و میزان اهمیتشان به شناسایی مؤثرتر موقعیت فعلی شهرها و امکان پیش‌بینی، تدوین و اجرای سیاست‌های توسعه اثربخش‌تر به صورتی هدفمند کمک می‌کند (سامانی کارگری، ۱۳۹۳). از طرفی، یکی از مهم‌ترین بسترهای ایجاد شهری اثرگذار، قدرتمند و رقابت‌پذیر که قابلیت رقابت با شهرهای دیگر در سطوح بین‌المللی را داشته باشد، شناخت و توجه به معیارهای متداول و روز دنیا در عرصه شکل‌دهی رقابت‌پذیری آینده شهرهاست (نظم فرو همکاران، ۱۳۹۷، ۳۸-۲۷). در این پژوهش به سؤالاتی از قبیل این که معیارهای مؤثر بر نفوذ و اثرگذاری و قدرتمندی شهر سمنان کدام است و فاکتورهای درونی مؤثر بر نفوذ و اثرگذاری شهرها و قدرتمندی شهرها کدام است پاسخ داده می‌شود و همچنین شرایط داخلی مؤثر بر نفوذ و اثرگذاری شهرها و قدرتمندی شهرها سنجش خواهد شد و تحلیل خواهد شد که استراتژی، ساختار و رقابت چگونه بر نفوذ و اثرگذاری شهرها و قدرتمندی آنها اثر می‌گذارد. ضمناً مدل روابط علی معیارهای مؤثر بر قدرتمندی شهرها و مدل روابط علی زیرمعیارهای نفوذ و اثرگذاری شهری بررسی می‌گردد و بااهمیت‌ترین و اساسی‌ترین متغیر برای رقابت‌پذیری شهر دارالمرحمة ارائه می‌گردد و مهم‌ترین مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) و مؤلفه‌های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) موجد رقابت‌پذیری سمنان شناسایی و جهت برنامه ریزی‌های هدفدار آتی ارائه می‌شوند و همچنین، شناسایی و تحلیل فاکتورهای اثرگذار در رقابت‌پذیری شهر دارالمرحمة و توسعه پایدار شهر سمنان؛ دستیابی به متغیرهای نفوذ و اثرگذاری شهرها و قدرتمندی شهرها برای شهر سمنان؛ اولویت‌بندی عوامل، فاکتورها و شاخص‌های رقابت‌پذیری دارالمرحمة سمنان از اهداف مهم این پژوهش می‌باشد.

۲-۱. چهارچوب مفهومی

مفهوم اثرگذاری، قدرتمندی و رقابت‌پذیری عمده‌تاً در پاسخ به این سؤال که چرا برخی شهرها و کشورها ثروتمندتر از بقیه است، شکل گرفت. سؤالی که از زمان آدام اسمیت^۱ مطرح شد و رواج بیشتری پیدا کرد و امروزه به دغدغه اصلی دولت‌ها تبدیل شده است. رقابت‌پذیری به توانایی یک ماهیت اقتصادی در داشتن عملکرد بهتر نسبت به هم‌تایان در

1 . Adam Smith

رابطه با یک هدف مشترک (اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی شهر) اشاره دارد. برای مثال اگر هدف بهبود درآمد سرانه کشور با معیار افزایش قدرت خرید است و اگر ملتها نیز چنین هدفی داشته باشند، کشور و شهری که درآمد سرانه اش را بهبود دهد به عنوان کشور رقابت پذیرتر معرفی می شود (وارث و همکاران، ۱۳۹۱، ۴۸-۲۵). منطق کلاسیک ها این است که مزیت نسبی در قیمت، تعیین کننده موفقیت یک ملت در تجارت است. کشور یا شهری موفق تر است که کالاها و خدماتی را تولید و صادر می کند که در آن از لحاظ قیمت نسبت به دیگر رقبا مزیت نسبی دارد. عوامل مختلفی می تواند رقابت پذیری را تحت تأثیر قرار دهد، از جمله تکنولوژی، سرمایه، مهارت های گوناگون نیروی کار، کارآفرینی، قابلیت های گوناگون تولیدی، شرایط مربوط به تولید و رقابت، سیاست ها و هزینه های دولت، جهانی سازی و تأثیر بر شرکت های چندملیتی. تعریف مناسب رقابت پذیری بسته به سطوح تحلیل آن (بنگاه ها، صنایع، نواحی و شهرها، ملت ها و نواحی فراملی و جهان) متفاوت است؛ زیرا اهداف هر یک متفاوت است. بنگاه ها معمولاً با هدف افزایش سود ایجاد می شود، در حالی که مقامات محلی برای بهبود استانداردهای زندگی، رفاه شهروندان و توسعه پایدار شهر تلاش می کنند. اثرگذاری، قدرتمندی، رقابت پذیری و شکل دهی رقابت پذیری آینده شهرها، معیاری کلیدی برای ارزیابی درجه موفقیت کشورها در میدان رقابت های سیاسی، اقتصادی و تجاری است؛ بدین معنا که هر کشور، منطقه، شهر یا بنگاهی که از توان رقابتی بالایی در بازارهای رقابتی برخوردار است، رقابت پذیری بالاتری دارد (داداش پور و احمدی، ۱۳۸۹). همچنین رقابت پذیری، مجموعه ای از دارایی ها و فرایندهایی است که دارایی ها را قابل دستیابی یا قابل ایجاد شدن می کند و فرایندها، این دارایی ها را به نتایج اقتصادی مبدل می سازد. رقابت پذیری، اشاره به فرایند پویای کسب دارایی ها و منابع، تبدیل آن به مزیت های رقابتی و مدیریت آن به وسیله یک استراتژی برای دستیابی به موقعیت رقابتی برتر دارد. به اعتقاد انجمن ملی رقابت پذیری ایرلند، رقابت پذیری عبارت است از: توانایی به دست آوردن و حفظ بازارهای داخلی و خارجی (پژویان و فقیه نصیری، ۱۳۸۸: ۹۸-۱۳۳). اثرگذاری، قدرتمندی، رقابت پذیری و شکل دهی رقابت پذیری آینده شهرها، یعنی بهره برداری از پتانسیل موجود در شهر و ایجاد مزیت نسبی و رشد اقتصادی پایدار در مقایسه با شهرهای دیگر (Jiang & Shen: 2010, 307-314). تورک در تعریف رقابت پذیری شهری، از اصطلاح رقابت نهادی شده استفاده کرده است. این ایده بر این استدلال استوار است که دولت ها و نهادهای عمومی، مسئولیت بهبود رقابت پذیری مناطق و شهرهای خود را دارند. از این رو در اروپا، رقابت پذیری هدف اصلی در سیاست گذاری های منطقه ای است و به عنوان مهم ترین ابزار تحقق و ارتقای توسعه متوازن و انسجام سرزمینی در نظر گرفته می شود (Turok, 2004: 1069-1083). به اعتقاد لوور و تورک رقابت پذیری شهری، میزانی است که شهرها می توانند کالا و خدماتی را برای رفع نیازهای وسیع بازارهای منطقه ای، ملی و بین المللی تولید کنند، در حالی که به طور هم زمان باعث افزایش درآمد واقعی می شود، کیفیت زندگی را برای شهروندان بهبود می بخشد و توسعه را در حالتی پایدار ترویج می دهد. در این تعریف، نویسندگان نه تنها سودآوری مالی را که شهرها برای رقابت پذیری به آن نیازمند هستند مورد توجه قرار داده اند که سودآوری اجتماعی را نیز در نظر گرفته اند. این بدان معنی است که شهرها مانند مناطقی که در آن استقرار یافته اند، هم زمان می توانند به رقابت پذیری شرکت ها کمک کنند یا به مانعی عمده در رقابت پذیری آنها تبدیل شوند (Zhao et

Malecki, al, 2017: 120-133) (۲۰۰۲) برای تعریف رقابت پذیری شهری از واژه چسبندگی مکان استفاده کرده است و آن را توانایی اقتصاد شهر در ایجاد شرایطی برای افزایش استاندارد زندگی شهروندان می داند. وی معتقد است که رقابت بین شهرها، چیزی فراتر از بازاریابی یا تلاش برای فروش کالا است که شامل تقویت یا بهبود ویژگی هایی است که جذب و نگهداشت سرمایه، سرمایه گذار و نیروی انسانی را ممکن ساخته و شهر را به مکانی چسبنده تبدیل کرده است. اساساً رقابت پذیری در سطح شهر، با منافع شرکت ها، شهروندان و دولت ارتباط دارد. برای شهروندان، رقابت پذیری شهری به معنای بهبود و افزایش استانداردهای زندگی است. برای دولت، رقابت پذیری شهری به معنای توسعه از طریق مزایای بازاریابی محلی و به دست آوردن مزایای رقابتی جدید است و برای شرکت ها رقابت پذیری شهری، به معنای چگونگی استخراج منابع شهری برای ایجاد بهره وری بالاست (Borozan, 2009: 731-747). تاریخچه استان سمنان به دوران کهن و بیش از دو هزار سال قبل بازمی گردد. به دلیل واقع شدن سمنان بر سر راه افراد و کاروان هایی که به خراسان سفر می کردند، این ایالت در دوران مختلف بسیار مورد توجه بوده است. شهر سمنان در حافظه و بلندای پیشینه تاریخی خود به دلیل مهمان نواز و خونگرم بودن و به ویژه استقبال و پذیرایی و سفره داری از زائران آقا امام رضا علیه السلام، عنوان دارالمرحمه، یعنی شهر رحمت و مهربانی را داشته است. سمنان از شهرهای متوسط اندام و در حال توسعه سریع بوده که بر اساس طرح جامع و تفصیلی گرایش غالب کاربری شهری، گردشگری و خدماتی بوده است و بر این اساس باید در جهت هدایت هدف دار شهر به سوی رونق و توسعه گردشگری و جذب گردشگر، زمینه آن از طریق شناسایی عوامل رقابت پذیری و تقویت شاخص های آن فراهم شود. از این رو هدف اصلی این پژوهش، شناسایی و تعیین اولویت بندی ابعاد اثرگذاری و قدرتمندی (رقابت پذیری) دارالمرحمه، از دیدگاه کارشناسان خبره و نظرات شهروندان است. با شناسایی و تعیین عوامل اصلی شکل دهنده رقابت پذیری شهری (اثرگذاری و قدرتمندی) و شناسایی مهم ترین مؤلفه های تشکیل دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) و مؤلفه های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) به این مسئله پرداخته خواهد شد که پدیده رقابت پذیری سمنان متأثر از چه عواملی است و چگونه می توان آن را تقویت کرد. با توجه به اینکه موضوع اثرگذاری و قدرتمندی در شهرها به تازگی با شاخص های جهانی مطرح شده است (شاخص های شهر اثرگذار و شاخص های شهر قدرتمند) و همه شهرها تمایل دارند به سطح قابل قبولی از رقابت پذیری برسند و چون شهر سمنان از شهرهای با شتاب رشد و توسعه بسیار بالا در حوزه گردشگری و خدمات است، نیازمند پژوهشی جهت سنجش جایگاه این شهر در رنکینگ داخلی اثرگذاری و قدرتمندی بوده است. این امر در پژوهش حاضر به اجرا درآمده است تا الزامات رسیدن به رقابت پذیر شدن این شهر یافت شود و بتوان بر شاخص های حاصل از تحقیق متمرکز شد و برنامه ریزی هدف دار صورت داد. سؤال های اصلی و اساسی پژوهش نیز این است که با اهمیت ترین و اساسی ترین متغیر برای رقابت پذیری شهر دارالمرحمه چه متغیری است؟ همچنین مهم ترین مؤلفه های تشکیل دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) و مؤلفه های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) موجد رقابت پذیری سمنان کدام است؟

جدول ۱. معانی مختلف رقابت پذیری برای شرکت‌ها، دولت‌ها و شهروندان

هدف	معنای رقابت پذیری	نهاد
شکل‌دهی رقابت‌پذیری آینده شهرها	رقابت‌پذیری شهری به معنای: چگونگی استخراج منابع شهری برای ایجاد بهره‌وری بالا	شرکت‌ها
اثرگذار کردن شهرها و کلان‌شهرها	رقابت‌پذیری شهری به معنای: بهبود و افزایش استانداردهای زندگی	شهروندان
چشم‌اندازسازی شهرها و کلان‌شهرها	رقابت‌پذیری شهری به معنای: توسعه از طریق مزایای بازاریابی محلی و به دست آوردن مزایای رقابتی جدید	دولت

مأخذ: نگارندگان، همین پژوهش، ۱۴۰۱

مفهوم رقابت‌پذیری

مطالعه نظریات صاحب‌نظران و پژوهشگران مختلف نشان می‌دهد که از رقابت‌پذیری تعریف و تعبیر واحدی وجود ندارد؛ اما به‌طور کلی می‌توان رقابت‌پذیری را قابلیت‌ها و توانمندی‌هایی دانست که یک کسب‌وکار، صنعت، منطقه، کشور و شهر داراست و می‌تواند آن را حفظ کند تا در عرصه رقابت بین‌المللی نرخ بازگشت بالایی را در فاکتورهای تولید به وجود آورد و نیروی انسانی خود را در وضعیت نسبتاً بالایی قرار دهد. به عبارت دیگر، رقابت‌پذیری توانایی افزایش سهم بازار، سوددهی، رشد ارزش افزوده و ماندن در صحنه رقابت عادلانه و بین‌المللی برای یک دوره طولانی است. رقابت‌پذیری در اثر ترکیبی از دارایی‌ها و فرایندها به وجود می‌آید. دارایی‌ها یا به صورت موهبتی است، مانند منابع طبیعی و یا ساخته دست انسان است، مانند زیرساخت‌ها، و فرایندهایی که دارایی‌ها را به منافع اقتصادی حاصل از فروش به مشتریان (شهروندان) تبدیل می‌کند و در نهایت موجب ایجاد اثرگذاری، قدرتمندی و رقابت‌پذیری در شهر می‌شود. این مطالب را می‌توان به صورت فرمول رقابت‌پذیری نشان داد.

$$\text{فرمول رقابت‌پذیری} \rightarrow \text{اثرگذاری شهر} + \text{نفوذ و قدرتمندی شهر} = \text{رقابت‌پذیری}$$

در بررسی رقابت‌پذیری می‌توان از زاویه دیگری نیز به مسئله نگریست و آن منابع ایجاد رقابت‌پذیری است. منابع ایجاد رقابت‌پذیری را می‌توان در سه دسته فناوری، سازمان و نیروی انسانی تقسیم‌بندی کرد. مزیت رقابتی حاصل از نیروی انسانی دوام و پایداری بیشتری نسبت به سایر مزیت‌های رقابتی دارد و مدت‌زمان بیشتری لازم است تا رقبا بتوانند این مزیت‌های رقابتی را تقلید کنند.

جدول ۲. منابع ایجاد رقابت پذیری شهر

هدف	توضیحات	شاخص ها	منابع ایجاد رقابت پذیری شهر
شکل دهی رقابت پذیری آینده شهرها	فناوری های اطلاعات و ارتباطات مانند زیرساخت های ارتباطات راه دور	فناوری	
	مانند بنگاه های فراملیتی و بازارهای مالی	سازمان	
	مانند خدمات تولیدی	نیروی انسانی	

مأخذ: نگارندگان، همین پژوهش، ۱۴۰

کل ۱. ماهیت رقابت پذیری آینده شهرها

مؤلفه های رقابت پذیری شهر اثرگذار و قدرتمند

مؤلفه های تشکیل دهنده به آن دسته از مؤلفه هایی گفته می شود که در رقابت پذیر شدن شهرها نقش محوری و اساسی ایفا می کند و چنانچه در نظر گرفته نشود یا وجود نداشته باشد، می توان مفهوم رقابت پذیری شهرها را ناقص تلقی کرد و شهر را از نظر توان رقابتی «ضعیف» برشمرد. مؤلفه های تأثیرگذار در رقابت پذیری شهر، مؤلفه های اصلی و محوری رقابت پذیری نیست و از حالت پوششی برخوردار است. بدین معنا که این مؤلفه ها ممکن است در حالت مساعد بودن با اثرات مثبت و نقشی تسهیل کننده و پیش برنده در راستای افزایش توان رقابتی شهر ایفای نقش کند و بالعکس در حالت نامساعد با اثرات منفی، نقشی بازدارنده در جهت رقابت پذیری داشته باشد. رقابت پذیری شهرها مستلزم اتخاذ تصمیمات هماهنگ و اثربخش و نیز انجام اقدامات یکپارچه و مؤثر در سطوح راهبردی و عملیاتی است. مؤلفه های راهبردی به مؤلفه هایی گفته می شود که از جامعیت، یکپارچگی و بلندمدت نگری برخوردار است و اغلب با تصمیم گیری های سطوح بالا ارتباط دارد. در مقابل مؤلفه های عملیاتی، آن دسته از مؤلفه هایی است که از حالت محدود و کوتاه مدت برخوردار است و با لایه ها و سطوح پایین تر مدیریت شهری ارتباط دارد؛ هرچند مؤلفه های عملیاتی در راستای مؤلفه های راهبردی تعیین می شود (آقازاده و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۶).

فصلنامه برنامه ریزی و آمایش فضا

جدول ۳. مؤلفه‌های رقابت پذیری شهر اثرگذار و قدرتمند

مؤلفه‌های رقابت پذیری شهری		مؤلفه‌های سازه‌ای رقابت پذیری شهری	
مؤلفه‌های رفتاری شهر در		تشکیل دهنده	تأثیرگذار
راستای رقابت‌پذیری	عملیاتی	تشکیل دهنده راهبردی	تأثیرگذار راهبردی
		تشکیل دهنده عملیاتی	تأثیرگذار عملیاتی

نگارندگان، با اقتباس، ۱۴۰۱

رقابت‌پذیری از دیدگاه مدل الماس پورتر *diamond model*

مایکل پورتر از استادان دانشکده بازرگانی دانشگاه هاروارد یکی از محققان فعال در زمینه مطالعات رقابت‌پذیری است. وی در سال ۱۹۸۰ کتاب *استراتژی رقابتی* و در سال ۱۹۸۵ کتاب *مزیت رقابتی* را به رشته تحریر درآورد. همچنین در سال ۱۹۹۰ کتاب *مزیت رقابتی ملت‌ها* را نوشت که در آن، مدل الماس در رقابت‌پذیری معرفی شده است. پورتر رقابت‌پذیری را حاصل تعامل و برهم‌کنش چهار عامل اصلی می‌داند: ۱. فاکتورهای درونی، ۲. شرایط تقاضای داخلی، ۳. صنایع مرتبط و حمایت‌کننده و ۴. استراتژی، ساختار و رقابت. به لحاظ نظری با اندک تغییر در شاخص‌های مطرح‌شده از سوی پورتر که بیشتر بر روی بازارها و شرکت‌ها متمرکز است، می‌توان این فاکتورها را در یک شهر جهت ایجاد اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی و در نتیجه ایجاد رقابت‌پذیری بیان کرد که حاصل تعامل و برهم‌کنش چهار عامل اصلی زیر است: ۱. فاکتورهای درونی اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی شهر؛ ۲. شرایط داخلی یک شهر در جهت ایجاد اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی؛ ۳. صنایع مرتبط و حمایت‌کننده از اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی شهر و ۴. استراتژی، ساختار و رقابت.

به اعتقاد پورتر، این فاکتورهای چهارگانه به صورت متقابل بر یکدیگر تأثیر دارد و تغییرات هریک از آن‌ها می‌تواند بر شرایط بقیه فاکتورها مؤثر باشد؛ علاوه بر آن، دو عامل بیرونی دولت (حکومت) و رویدادهای شانسی (یا همان اتفاقات پیش‌بینی نشده) نیز بر عوامل چهارگانه تأثیر غیرمستقیم دارد و از طریق تأثیر بر آن‌ها می‌تواند در رقابت‌پذیری نیز تأثیرگذار باشد. دولت می‌تواند بر همه عوامل پورتر از طریق دامنه‌ای از فعالیت‌ها اثر بگذارد؛ مانند کاستن از مشکلات شهرها به‌طور مستقیم (با سرمایه‌گذاری‌های هدف‌دار) و یا غیرمستقیم (با زیرساخت‌ها)؛ طراحی و تهیه قوانین شهری قابل اجرا در راستای ایجاد رقابت بین شهرها؛ به کارگیری سیاست‌های آموزشی که بر سطح آگاهی شهروندی و مهارت شهروندان تأثیر می‌گذارد؛ بنا نهادن استانداردهای تکنیکی و استانداردهای محصولات و خدمات شهری، شامل قوانین محیط‌زیستی، شهرسازی، گردشگری و عمرانی در شهر، برای ایجاد فاکتورهای مؤثر بر اثرگذاری و نفوذ یک شهر.

الف. فاکتورهای درونی: این فاکتورها شامل شرایط درون یک واحد، مانند یک شهر و یا کشور است. عواملی مانند دانش و زیرساخت‌ها. این عوامل به رقابت در هر صنعت خاص یا به‌طور ویژه در یک شهر خاص مربوط می‌شود. می‌توان این عوامل را به صورت منابع مادی، انسانی (هزینه نیروی کار، صلاحیت‌ها و تعهدات)، دانش و زیرساخت‌ها مشخص کرد. همچنین می‌تواند شامل عواملی مانند کیفیت تحقیق یا قابلیت تبدیل شدن به پول در بازار سهام و منابع طبیعی مانند آب و هوا، مواد اولیه و نفت باشد. این عوامل می‌تواند مزایای رقابتی در سطح جهانی ایجاد کند. مجموعه‌ای از عوامل مؤثر در تولید کالا یا خدمات،

مانند مواد اولیه، کیفیت و میزان دسترسی به آن، نیروی انسانی بدون مهارت و یا ماهر و آموزش‌دیده، بهره‌وری و خلاقیت و نوآوری نیروی انسانی، زیرساخت‌ها، مسائل تکنولوژیک، میزان سرمایه و دسترسی به آن، توانمندی‌ها و قابلیت‌های مدیریتی و ... که برای رقابت در عرصه بازارهای رقابتی ضروری است، فاکتورهای درونی را تشکیل می‌دهد. پورتر فاکتورهای درونی را در دو دسته تقسیم می‌کند: فاکتورهای عمومی، شامل مواردی مانند مواد اولیه، انرژی، نیروی انسانی بدون مهارت خاص شهر؛ و فاکتورهای تخصصی، شامل مواردی مانند نیروی انسانی ماهر و متخصص، دانش فنی و فناوری‌های نوین پیشرفته شهر. فاکتورهای تخصصی در مقایسه با فاکتورهای عمومی مزیت رقابتی پایدارتری را برای یک شهر ایجاد می‌کند.

ب. شرایط تقاضای داخلی: در این عامل تعیین‌کننده، پرسش کلیدی این است که چه عواملی باعث موفقیت پایدار یک شهر می‌شود؟ ماهیت یک شهر و اندازه آن چقدر است؟ همیشه تعاملی میان صرفه‌جویی‌های مقیاس، هزینه‌های حمل‌ونقل و اندازه شهر وجود دارد. اگر یک شهر بتواند به اندازه کافی صرفه‌جویی‌های نسبی ایجاد کند، می‌تواند برای شهرهای دیگر این سود را داشته باشد که از یک نقطه به شهر خدمات‌رسانی کند. علاوه بر این می‌توان این پرسش را مطرح کرد که تأثیر این عوامل روی سرعت و جهت نوآوری و توسعه شهر چیست؟ شرایط تقاضای داخلی، ماهیت و چگونگی تقاضا را در بازارهای داخلی برای خدمات و محصولات یک صنعت یا یک شهر مشخص می‌کند. اندازه و رشد تقاضا در رقابت‌پذیری صنایع و شهرها تأثیر بسزایی دارد. پورتر معتقد است که وجود بازار داخلی بزرگ و در حال رشد، موجب تشویق سرمایه‌گذاران برای توسعه فناوری و بهبود بهره‌وری است و این مسئله به عنوان مزیت رقابتی برای آن ملت محسوب می‌شود. در مقابل، بازارهای داخلی کوچک که دارای رشد پایینی است، شرکت‌ها و صنایع را به دنبال فرصت‌های صادراتی می‌کشاند. تقاضای داخلی دارای دو جنبه کمی و کیفی بازار است. اندازه تقاضای داخلی حداقل مقیاس اقتصادی فعالیت‌های بنگاه‌های داخلی را تعیین می‌کند و آن را قادر می‌سازد تا از یک تقاضای پایدار برخوردار گردد؛ اما باید توجه داشت که منافع اصلی تقاضای داخلی در رقابت‌پذیری از دیدگاه کیفی است. انتظارات مشتریان یا می‌توان گفت انتظارات شهروندان از کیفیت محصولات و خدمات در یک شهر، می‌تواند انگیزه‌ای برای افزایش قدرت رقابت‌پذیری یک کسب‌وکار یا یک شهر شود و به عنوان محرکی قدرتمند در جهت توسعه و ارتقای رقابت‌پذیری بنگاه‌ها و حتی از دید کلان رقابت‌پذیری کشورها و شهرها گردد.

پ. صنایع مرتبط و حمایت‌کننده: همچنین موفقیت یک بازار و یک شهر در ایجاد اثرگذاری و نفوذ به وجود تأمین‌کننده‌ها و صنایع مرتبط با تولید و خدمات در شهر بستگی دارد. تأمین‌کننده‌های رقابتی می‌توانند باعث تقویت نوآوری و جهانی‌سازی شهر شوند. علاوه بر تأمین‌کننده‌ها، سازمان‌های مرتبط نیز نقش مهمی بازی می‌کنند. اگر یک شهر موفق و رقابت‌پذیر باشد، می‌تواند به سازمان‌ها و شهرهای مرتبط و وابسته‌اش نیز کمک کند. این سازمان‌ها و شهرهای مرتبط و وابسته‌اش می‌توانند از دانش عملی هم سود ببرند و با تولید خدمات و محصولات مکمل به همدیگر کمک کنند. صنایع مرتبط و حمایت‌کننده می‌تواند شامل تأمین‌کنندگان مواد اولیه یا تجهیزات، توزیع‌کنندگان و فروشندگان، سیستم‌های توزیع محصول و خدمات، مؤسسات تحقیقاتی، سرویس‌های مالی شهری، سیستم‌های حمل‌ونقل شهر، دانشگاه‌ها، مراکز و مؤسسات تحقیقاتی و صناعی باشد که

از یک نوع فناوری، مواد اولیه و امکانات آزمایشگاهی استفاده می‌کنند. ارتباط و همکاری با این صنایع و مراکز در توسعه سطح محصولات و خدمات و بهبود آن‌ها و در نهایت ارتقای رقابت‌پذیری مؤثر است.

ت. استراتژی، ساختار و رقابت‌پذیری: این عامل به روشی که یک سازمان یا شهر، خود را مدیریت و سازمان‌دهی می‌کند اشاره دارد و به اهداف بنگاه و میزان رقابت درون فرهنگ آن مربوط می‌شود. علاوه بر این بر شرایط درون یک کشور تمرکز می‌کند که مشخص نماید یک شرکت و یا شهر در کجا و در چه جایگاهی باید قرار بگیرد. جنبه‌های فرهنگی نقش مهمی در این موضوع بازی می‌کنند. این عوامل در مناطق، استان‌ها و کشورهای مختلف می‌توانند متفاوت باشند؛ عواملی مانند مدیریت، روحیه کار و تعامل میان شرکت‌ها (تعامل میان شهرها) در فرهنگ‌های مختلف به شیوه‌های متفاوتی شکل می‌گیرد. این موارد می‌تواند در شرایط خاصی که یک شرکت درون کشور دیگری تأسیس می‌شود، مزایا و معایبی برای شرکت‌ها به همراه داشته باشد. به عقیده پورتر رقابت داخلی و جست‌وجوی مستمر برای مزایای رقابتی درون یک شهر و یا کشور، می‌تواند به سازمان‌ها و شهر به عنوان یک سازمان کمک کند تا مزایای رقابتی در سطح جهانی به دست آورند. علاوه بر عواملی که در بالا به آن اشاره شد، مایکل پورتر به عواملی مانند دولت و اتفاقات اشاره می‌کند که بر رقابت میان شرکت‌ها (رقابت میان شهرها) تأثیر می‌گذارد. شرایط موجود در یک کشور که بر چگونگی تأسیس، سازمان‌دهی و مدیریت شهرها حاکم است و ماهیت رقابت داخلی.

ث. دولت (حکومت): دولت (حکومت) می‌تواند نقش بسیار قدرتمندی در توسعه شهرها داشته باشد؛ چه در داخل کشور و چه در بازارهای بین‌المللی. کمک‌های مالی دولتی و ایجاد زیرساخت‌ها (جاده، فرودگاه) و سرمایه‌گذاری در آموزش و سلامت، می‌تواند تأثیر قابل توجهی داشته باشد. همچنین دولت می‌تواند شهرها را تشویق کند تا از منابع انرژی جایگزین یا سیستم‌های زیست‌محیطی جایگزین تأثیرگذار بر خدمات شهری استفاده کنند. این کار می‌تواند از طریق اختصاص کمک‌های مالی یا مشوق‌های مالی دیگر انجام شود.

ج. رویدادهای شانس (اتفاقات پیش‌بینی نشده): مایکل پورتر همچنین اشاره می‌کند که در بیشتر بازارها شانس و اتفاق نقش مهمی دارد. این موارد برای آن دسته از شرکت‌ها یا شهرهای خلاق نوآور فرصت‌هایی ایجاد می‌کنند که از شروع فعالیت‌های نو و جدید جهت ایجاد اثرگذاری و قدرت ترسی ندارند. کارآفرین‌ها و شهرهای کارآفرین معمولاً شرکت‌هایشان را در کشورهای خودشان راه می‌اندازند که شاید مزیت اقتصادی خاصی برایشان نداشته باشد؛ در حالی که شروع همین کار در بیرون از مرزهای کشورشان می‌تواند فرصت‌های بیشتری برای آن‌ها فراهم کند.

روش تحقیق

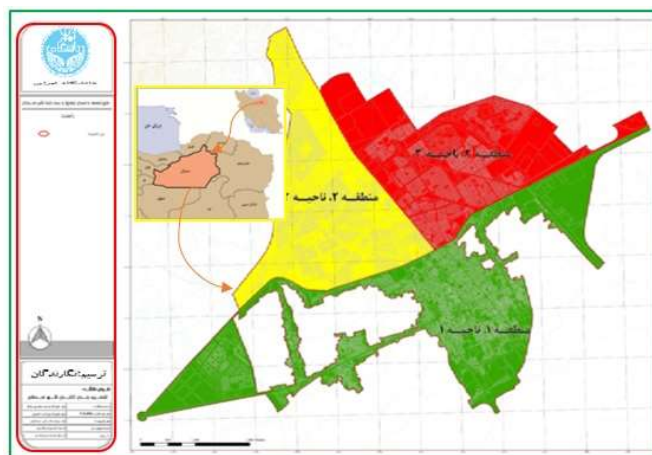
تحقیق حاضر با توجه به هدف آن، کاربردی و بر اساس روش، توصیفی-عَلّی است. جامعه آماری این پژوهش متشکل از نخبگان و خبرگان حوزه‌های مختلف شهرسازی، برنامه‌ریزی شهری، مدیریت شهری اقتصاد شهری، رقابت‌پذیری شهری است که به روش زنجیره‌ای (روش گلوله برفی) و از میان استادان دانشگاهی و پژوهشگران فعال انتخاب شده‌اند. در پژوهش حاضر برای دستیابی به نتایج معتبر، حجم نمونه در نظر گرفته شده برای تکمیل پرسش‌نامه، ۴۴ نفر از استادان دانشگاهی و متخصصان حوزه پژوهش هستند. در این تحقیق، ابتدا با مرور جامع ادبیات پژوهش و بر اساس شاخص‌های مجمع جهانی اقتصاد، شاخص‌های

رقابت‌پذیری جهانی GCI و شاخص جهانی قدرت شهری (GPCI) و با اقتباس از آن‌ها، شاخص‌های اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی و در نتیجه رقابت‌پذیری شهری تعیین شده است؛ سپس بر اساس معیارها و زیرمعیارهای شناسایی شده، پرسش‌نامه مربوط به «Fuzzy dematel» به منظور تبیین و ارزیابی روابط علت و معلولی میان معیارهای هشت‌گانه قدرتمندی شهرها و معیارهای شش‌گانه اثرگذاری تدوین و در اختیار جامعه پژوهش قرار گرفته است. پرسش‌نامه مورد استفاده شامل ۱۵ شاخص در مورد میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری معیارها و زیرمعیارهای رقابت‌پذیری شهر سمنان بر یکدیگر است. از آنجا که پرسش‌نامه مورد استفاده، بر پایه معیارهای شناسایی شده در پیشینه پژوهش و دیدگاه کارشناسان و صاحب‌نظران تهیه شده است، روایی پرسش‌نامه خودبه‌خود تأیید می‌شود؛ ولی به منظور تأیید روایی پرسش‌نامه محقق ساخته از روش روایی محتوایی CVR و جهت پایایی آن از روش آلفای کرونباخ استفاده شد و میزان آن ۰/۸۶ به دست آمد که این میزان، نشان‌دهنده پایایی مناسب پرسش‌نامه است. بر این اساس از ۴۴ نفر اعضای پانل خبرگانی خواسته شد بر اساس جدول ضمیمه، امتیاز لازم به هر مؤلفه داده شود. نتیجه به دست آمده مشخص کرد با توجه به اینکه مقدار CVR مقیاس بزرگ‌تری از ۰/۴۵ است، اعتبار محتوایی مؤلفه‌های تحقیق تأیید شد و نتایج بررسی نشان داد تمامی مؤلفه‌های تحقیق بالاتر از ۰/۷ است. پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها با استفاده از دیمتل فازی روابط علی بین عوامل تعیین شد. «Fuzzy dematel» یکی از ابزارهای تصمیم‌گیری چندمعیاره بر مبنای تئوری گراف است که موجب می‌شود برای درک بهتر روابط علی، نقشه روابط شبکه‌ای چندین معیار در گروه علت/ معلول ترسیم شود (آقایی و همکاران، ۱۳۹۴). از برتری‌های این روش نسبت به سایر روش‌های تصمیم‌گیری بر پایه مقایسات زوجی، پذیرش بازخورد روابط است؛ یعنی در ساختار سلسله‌مراتبی حاصل، هر عنصر می‌تواند بر تمام عناصر هم‌سطح، سطح بالاتر یا سطح پایین‌تر از خود، تأثیر گذارد و به صورت متقابل از تک‌تک آن‌ها تأثیر پذیرد (مروتی شریف‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۵). در مسائل مدیریتی و اجتماعی می‌توان با استفاده از دیمتل، اثرات متقابل تعداد زیادی از عوامل مؤثر بر مسئله‌ای خاص را دسته‌بندی و سازمان‌دهی کرد.

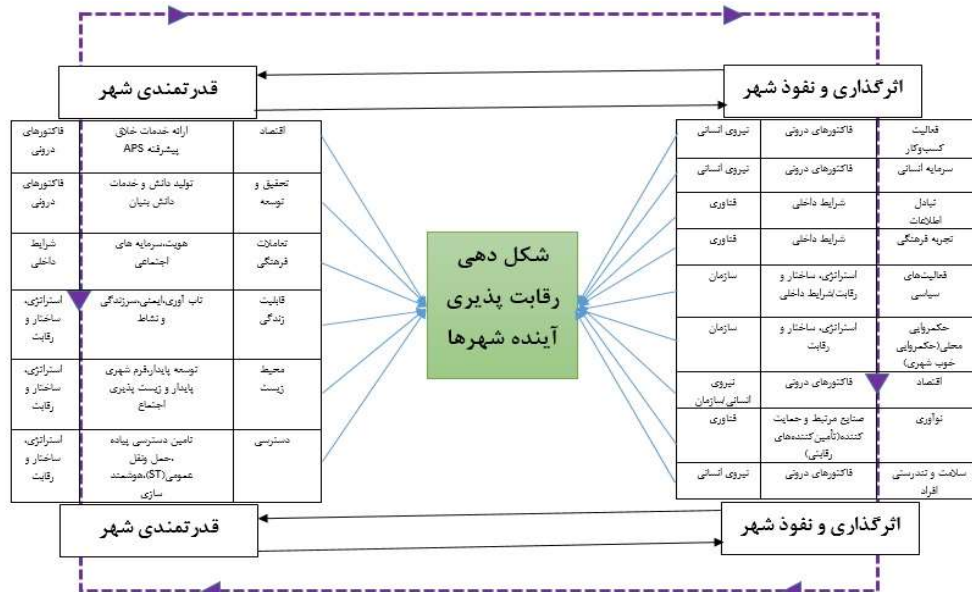
جدول ۴. مشخصات نمونه تحقیق

نمونه نخبگان و خبرگان			نمونه پرسش نامه			
نوع	تعداد	روایی CVR	پایایی	نوع ارتباط با موضوع اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی شهرها توسط شاخص های شهر اثرگذار و شهر قدرتمند		
پرسش نامه Fuzzy «dematel» و diamond «model»	۳۰	بالا تر از 0/7	آلفای کرونیخ 0/86	عضو هیئت علمی دانشگاه در حوزه شهرسازی و معماری، برنامه ریزی شهری، مدیریت شهری و اقتصاد و رقابت پذیری	۱۶	استاد، دانشیار، استادیار
بررسی رقابت پذیری شهرها توسط شاخص های شهر اثرگذار و شهر قدرتمند با تلفیق مدل الماس پورتر «diamond model» و تکنیک «Fuzzy dematel» (مورد پژوهشی: سمنان؛ دارالمرحمه)				مدیران و معاونت حوزه های مختلف شهری	۸	دکتری
				معاونان شهرسازی و معماری شهرداری سمنان	۷	دکتری
				محققان حوزه رقابت پذیری و رشد هوشمند	۴	کارشناسی ارشد و دکتری
				مدیران شهری شهرداری ها، حوزه معاونت شهرسازی و معماری	۶	کارشناسی ارشد و دکتری
				شوراهای شهر و سمن های مردم نهاد سمنان	۳	کارشناسی ارشد و دکتری
				جمع	۴۴	

شکل ۱. نقشه منطقه بندی شهر سمنان ۱۴۰۱، شهرداری سمنان (نگارندگان)

مدل مفهومی تحقیق

شکل ۲. ماهیت شکل دهی رقابت پذیری آینده شهرها، مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱

برخی از محققان، مفهوم رقابت پذیری ملی را به سطح شهری آن پیوند زده اند و رقابت پذیری شهری را به عنوان توانایی اقتصاد محلی برا جذب و نگهداری شرکت ها تعریف نموده اند؛ به طوری که سهم بازار پایدار یا در حال افزایش، در یک فعالیت به دست آید و در عین حال اقتصاد محلی، استانداردهای زندگی افرادی را که در این موضوع مشارکت می کنند نیز پایدار کنند یا افزایش دهد (Martin & Simmie, 2008) که این تعریف به صورت گسترده ای با استقبال کشورهای سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD) روبه رو شده است. تفسیر مشابهی نیز در مورد رقابت پذیری شهری توسط محققان یا نهادهای فعال در مقیاس منطقه ای یا شهری استفاده شده است (Camagni, 2002, 2395-2411). محققان دیگری نیز اعتقاد دارند که رقابت پذیری شهری، فرایند تولید و اشاعه صلاحیت هاست که نه تنها به عوامل اقتصاد خرد (کسب و کارها) که بر توانایی مناطق در ارائه ویژگی های تسهیل کننده فعالیت های اقتصادی وابسته است. به عبارت دیگر، ایده اصلی این است که ایجاد محیط های فیزیکی-تکنولوژیک، اجتماعی، زیست محیطی و نهادی، موجب جذب و توسعه فعالیت های اقتصادی می شود که توان تولید ثروت و شغل دارند. شهرها می توانند چنین شرایطی را ترویج یا ایجاد نمایند و سپس رقابت پذیری را به عاملی تعیین کننده برای توسعه اقتصادی تبدیل کنند. در محیط های جهانی، موفق ترین شهرهای اقتصادی، شهرهایی هستند که می توانند با میزانی از خودمختاری از اقتصاد ملی خود عمل کنند و در محیط بین المللی به رقابت بپردازند؛

فصلنامه برنامه ریزی و آمایش فضا

بنابراین عملکرد اقتصادی یک کشور، به عملکرد شهرهای آن در سطح بین‌المللی بستگی دارد؛ اما در کل، چنین شهرهایی کمتر به عملکرد بازارهای خود وابسته‌اند (Camagni, 2002, 2395-2411).

تجزیه و تحلیل؛

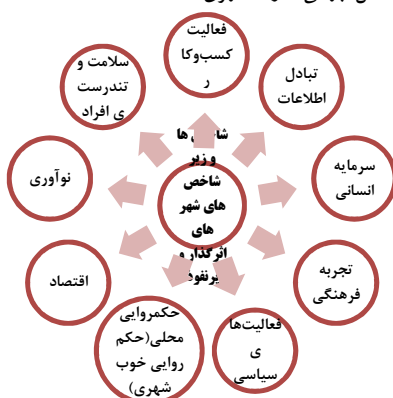
شاخص‌ها و زیرشاخص‌های شکل‌دهی رقابت‌پذیری آینده شهرها

با بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای و استفاده از تحقیقات دیگر پژوهشگران و نظرات خبرگان و بر اساس شاخص‌های مجمع جهانی اقتصاد؛ شاخص‌های رقابت‌پذیری جهانی (GCI) و شاخص جهانی قدرت شهری (GPCI) و با اقتباس از آن‌ها، معیارها و زیرمعیارهای مؤثر بر شکل‌دهی رقابت‌پذیری آینده شهرها شناسایی شد. معیارهای مورد مطالعه پژوهش حاضر عبارت است از:

جدول ۵. شاخص‌ها و زیرشاخص‌های شهرهای اثرگذار و پرنفوذ

شاخص	زیرشاخص‌ها	معیار
شهر اثرگذار و پرنفوذ	بهبود فضای کسب‌وکار شرکت‌ها برای دستیابی به رشد اقتصادی	فعالیت کسب‌وکار
	ارتقای سطح سواد و تحصیلات شهروندان و جذب شهروند خارجی	سرمایه انسانی
	سرعت دسترسی ساکنان شهر به اخبار و اطلاعات	تبادل اطلاعات
	افزایش کیفیت و کمیت خدمات شهری به‌خصوص تفریحی و رفاهی	تجربه فرهنگی
	فعالیت‌های اجتماعی و دیپلماتیک در شهر	فعالیت‌های سیاسی
	مشارکت در تصمیم‌گیری، اثربخشی و کارایی مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی، شفاف بودن و قانونمندی و نحوه حکمروایی اجماع‌گرایی و بیش راهبردی	حکمروایی محلی (حکمروایی خوب شهری)
	روحیه نوآوری و کارآفرین وجهه اقتصادی شهر فعال و بارور بودن اقتصاد انعطاف‌پذیری بازار کار جایگاه بین‌المللی	اقتصاد
	خلافت شهروندان سهم افراد شاغل در صنایع خلاق	نوآوری
	شرایط طبیعی و محیطی، آلودگی‌های محیطی حفاظت از محیط‌زیست مدیریت منابع پایدار	سلامت و تندرستی افراد

مأخذ: شاخص‌های رقابت‌پذیری جهانی GCI و شاخص جهانی قدرت شهری (GPCI)، ۲۰۱۹

نمودار ۱. شاخص‌ها و زیرشاخص‌های شهرهای اثرگذار و پرنفوذ

فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا

جدول ۶. تطبیق و تلفیق شاخص‌های شهر اثرگذار و پرنفوذ با الماس پورتر و منابع رقابت‌پذیری

مفهوم	معیار اثرگذاری و نفوذ	معیار الماس پورتر	منبع ایجاد رقابت‌پذیری
تطبیق و تلفیق شاخص‌های شهر اثرگذار و پرنفوذ با الماس پورتر و منابع رقابت‌پذیری	فعالیت کسب‌وکار	فاکتورهای درونی	نیروی انسانی
	سرمایه انسانی	فاکتورهای درونی	نیروی انسانی
	تبادل اطلاعات	شرایط داخلی	فناوری
	تجربه فرهنگی	شرایط داخلی	فناوری
	فعالیت‌های سیاسی	استراتژی، ساختار و رقابت/شرایط داخلی	سازمان
	حکروایی محلی (حکروایی خوب شهری)	استراتژی، ساختار و رقابت	سازمان
	اقتصاد	فاکتورهای درونی	نیروی انسانی/سازمان
	نوآوری	صنایع مرتبط و حمایت‌کننده (تأمین‌کننده‌های رقابتی)	فناوری
	سلامت و تندرستی افراد	فاکتورهای درونی	نیروی انسانی

مأخذ: مصاحبه نگارندگان با نخبگان، ۱۴۰۰

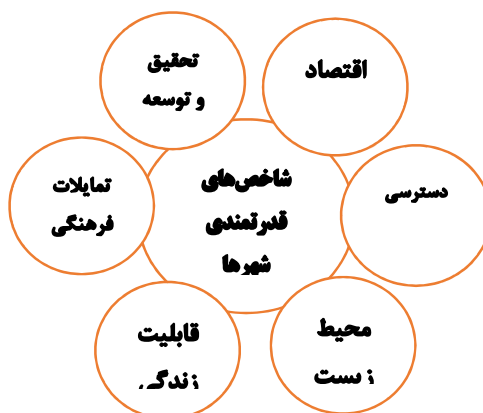
همچنین شاخص‌های قدرتمندی شهرها نیز به شرح زیر شناسایی شده است:

جدول ۷. شاخص‌های قدرتمندی شهرها

شاخص	شاخص	زیر شاخص‌ها
قدرتمندی شهرها	اقتصاد	ارائه خدمات خلاق پیشرفته APS
	تحقیق و توسعه	تولید دانش و خدمات دانش‌بنیان
	تعاملات فرهنگی	هویت، سرمایه‌های اجتماعی
	قابلیت زندگی	تاب‌آوری، ایمنی، سرزندگی و نشاط
	محیط‌زیست	توسعه پایدار، فرم شهری پایدار و زیست‌پذیری اجتماع
	دسترسی	تأمین دسترسی پیاده، حمل‌ونقل عمومی (ST)، هوشمندسازی

مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱

فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا

مأخذ: نگارندگان با اقتباس، ۱۴۰۱

جدول ۸. تطبیق و تلفیق شاخص‌های شهر قدرتمند با الماس پورتر و منابع رقابت‌پذیری

مفهوم	شاخص	زیرشاخص‌ها	الماس پورتر	منبع ایجاد رقابت‌پذیری
قدرتمندترین شهرها	اقتصاد	ارائه خدمات خلاق پیشرفته APS	فاکتورهای درونی	نیروی انسانی / فناوری
	تحقیق و توسعه	تولید دانش و خدمات دانش‌بنیان	فاکتورهای درونی	نیروی انسانی
	تعاملات فرهنگی	هویت، سرمایه‌های اجتماعی	شرایط داخلی	سازمان
	قابلیت زندگی	تاب‌آوری، ایمنی، سرزندگی و نشاط	استراتژی، ساختار و رقابت	سازمان
	محیط‌زیست	توسعه پایدار، فرم شهری پایدار و زیست‌پذیری اجتماع	استراتژی، ساختار و رقابت	فناوری
	دسترسی	تأمین دسترسی پیاده، حمل‌ونقل عمومی (ST)، هوشمندسازی	استراتژی، ساختار و رقابت	فناوری

مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۱

این پژوهش با هدف ارزیابی معیارها و زیرمعیارهای مؤثر بر اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی شهر سمنان انجام شده است. تحقیق با توجه به هدف آن، کاربردی و بر اساس روش، توصیفی-عَلّی است. جامعه آماری پژوهش را ۴۴ نفر از کارشناسان و خبرگان و استادان آشنا با مباحث اقتصاد شهری، رقابت‌پذیری شهری تشکیل می‌دهد و خبرگان به روش گلوله برفی انتخاب شده‌اند. به منظور دستیابی به هدف پژوهش، از تکنیک (Fuzzy dematel) استفاده شد و به نظر می‌رسد که در صورت همگن بودن گروه مشارکت‌کنندگان، برای ایجاد نتایج اثربخش، حجم نمونه‌ای متشکل از ۱۰ تا ۱۵ نفر کفایت می‌کند. در برخی منابع نیز تعداد مطلوب خبرگان، ۱۰ تا ۲۰ نفر توصیه شده است (ضیایی و همکاران، ۱۳۹۶). لذا در پژوهش حاضر برای دستیابی به نتایج معتبر، حجم نمونه در نظر گرفته شده برای تکمیل پرسش‌نامه، ۴۴ نفر از استادان دانشگاهی و متخصصان حوزه پژوهش هستند. در این تحقیق، ابتدا با مرور جامع ادبیات

پژوهش و بر اساس شاخص های مجمع جهانی اقتصاد، شاخص های رقابت پذیری جهانی (GCI) و شاخص جهانی قدرت شهری (GPCI) و با اقتباس از آن ها، سنجش معیارها، شاخص ها و زیرشاخص های شکل دهی رقابت پذیری آینده شهرها تعیین شده است. سپس بر اساس معیارها و زیرمعیارهای شناسایی شده، پرسش نامه مربوط به (Fuzzy dematel) و مدل پورتر به منظور تبیین و ارزیابی روابط علت و معلولی میان معیارها تدوین و در اختیار خبرگان قرار گرفت. پرسش نامه مورد استفاده شامل ۱۱ سؤال، در مورد میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری شاخص ها و زیرشاخص ها بر یکدیگر بود. از آنجا که پرسش نامه مورد استفاده بر پایه معیارهای شناسایی شده در پیشینه پژوهش و دیدگاه کارشناسان و صاحب نظران تهیه شده بود، روایی پرسش نامه خود به خود تأیید می شود. به منظور سنجش پایایی پرسش نامه، از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد و میزان آن ۰/۸۶ به دست آمد که این میزان، نشان دهنده پایایی مناسب پرسش نامه است. پس از جمع آوری پرسش نامه ها با استفاده از دیمتل فازی در محیط نرم افزار اکسل، روابط علی بین عوامل تعیین شد. دیمتل فازی، یکی از ابزارهای تصمیم گیری چندمعیاره بر مبنای تئوری گراف است که موجب می شود برای درک بهتر روابط علی، نقشه روابط شبکه ای چندین معیار در گروه علت/ معلول ترسیم شود (آقایی و همکاران، ۱۳۹۴). از برتری های این روش نسبت به سایر روش های تصمیم گیری بر پایه مقایسات زوجی، پذیرش بازخورد روابط است؛ یعنی در ساختار سلسله مراتبی حاصل، هر عنصر می تواند بر تمام عناصر هم سطح، سطح بالاتر یا سطح پایین تر از خود، تأثیر گذارد و به صورت متقابل از تک تک آن ها تأثیر پذیرد (مروتی شریف آبادی و همکاران، ۱۳۹۵). در مسائل مدیریتی و اجتماعی می توان با استفاده از دیمتل، اثرات متقابل تعداد زیادی از عوامل مؤثر بر مسئله ای خاص را دسته بندی و سازمان دهی کرد و مراحل اجرای دیمتل فازی به همراه یافته های پژوهش در ادامه ارائه شده است (Chi- Jen Lin, Wei- Wen Wu, 2008, 205-213).

دیمتل فازی (Fuzzy dematel) و گام های آن؛

روش دیمتل فازی به بررسی روابط بین معیارها و زیرمعیارها می پردازد و توسط ماتریس ارتباط کل معیارهای تأثیرگذار و تأثیرپذیر (یا به عبارت دیگر معیارهای علی و معلولی) را مشخص می سازد. این روش از روش های تصمیم گیری چند شاخصه است. همان طور که از نام این روش پیداست، تمامی محاسبات در محیط فازی صورت می گیرد که در زیر گام های روش دیمتل فازی به همراه پیاده سازی آورده شده است. لین و وو^۱ (۲۰۰۸) گام های زیر را برای انجام روش دیمتل فازی ارائه داده اند. گام اول: تشکیل گروه خبرگان به منظور جمع آوری دانش گروهی آن ها برای حل مسئله و گام دوم: تعیین معیارهای مورد ارزیابی و همچنین طراحی مقیاس های زبانی؛ در این گام با استفاده از نظرات خبرگان، عوامل و شاخص های پژوهش شناسایی می شود. معیارهای ارزیابی شده با توجه به حوزه های مورد بررسی انتخاب

۱ - Chi- Jen Lin, Wei- Wen Wu, 2008

خواهد شد. مقیاس‌های زبانی مورد استفاده در این روش و مقادیر متناظر با آن در جدول ۱ آمده است. اعداد فازی مورد استفاده در این پژوهش از نوع فازی مثلثی است.

جدول ۱. عبارات زبانی مورد استفاده و اعداد فازی متناظر

عبارات زبانی	معادل قطعی	اعداد فازی مثلثی
بدون تأثیر (No)	0	(0, 0, 0.25)
تأثیر خیلی کم (VL)	1	(0, 0.25, 0.5)
تأثیر کم (L)	2	(0.25, 0.5, 0.75)
تأثیر زیاد (H)	3	(0.5, 0.75, 1)
تأثیر خیلی زیاد (VH)	4	(0.75, 1, 1)

گام سوم: ایجاد ماتریس فازی ارتباط مستقیم اولیه با جمع‌آوری نظرات خبرگان: برای اندازه‌گیری روابط بین معیارها باید آن‌ها را در یک ماتریس مربعی قرار داد و از خبرگان خواست آن‌ها را به صورت زوجی و بر اساس میزان تأثیرشان بر یکدیگر با هم مقایسه کنند. در این نظرسنجی، خبرگان نظرات خود را بر اساس جدول ۱ بیان خواهند کرد. با فرض اینکه به تعداد n معیار و p خبره وجود داشته باشد، p ماتریس فازی وجود دارد که هریک متناظر با نظرات یک خبره، همراه با اعداد فازی مثلثی به عنوان عناصر آن خواهد بود. گام چهارم: نرمال‌سازی ماتریس فازی ارتباط مستقیم: بدین منظور از تبدیل مقیاس خطی به عنوان فرمول نرمال‌سازی برای تبدیل مقیاس‌های معیارها به معیارهای قابل مقایسه استفاده می‌شود.

$$\tilde{a}_{ij} = \sum_{j=1}^n \tilde{z}_{ij} = \left(\sum_{j=1}^n l_{ij}, \sum_{j=1}^n m_{ij}, \sum_{j=1}^n r_{ij} \right) \text{ and } r = \max_{1 \leq i \leq n} \left(\sum_{j=1}^n r_{ij} \right)$$

$$\tilde{X} = \begin{bmatrix} \tilde{x}_{11} & \tilde{x}_{12} & \cdots & \tilde{x}_{1n} \\ \tilde{x}_{21} & \tilde{x}_{22} & \cdots & \tilde{x}_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \tilde{x}_{m1} & \tilde{x}_{m2} & \cdots & \tilde{x}_{mn} \end{bmatrix} \text{ and } \tilde{X}_{ij} = \frac{\tilde{z}_{ij}}{r} = \left(\frac{l_{ij}}{r}, \frac{m_{ij}}{r}, \frac{r_{ij}}{r} \right)$$

گام پنجم: محاسبه ماتریس فازی ارتباط کلدرد: این گام ابتدا معکوس ماتریس نرمال را محاسبه می‌کند و سپس آن را از ماتریس I کم می‌کنیم و در انتها ماتریس نرمال را در ماتریس حاصل ضرب می‌کنیم.

$$[l''_{ij}] = X_l \times (I - X_l)^{-1}$$

$$[m''_{ij}] = X_m \times (I - X_m)^{-1}$$

$$[r''_{ij}] = X_r \times (I - X_r)^{-1}$$

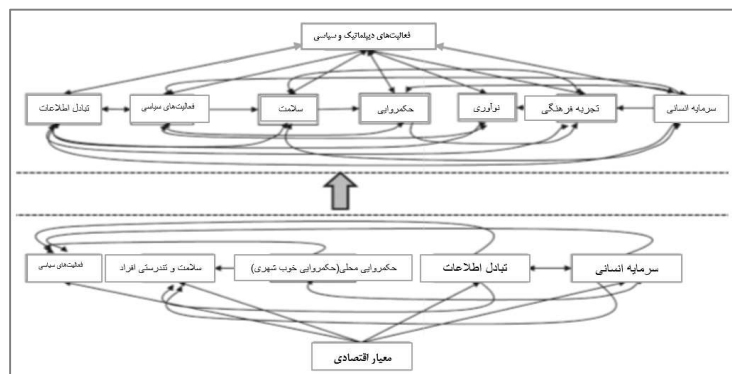
گام ششم: ایجاد و تجزیه و تحلیل نمودار علی: بدین منظور، ابتدا جمع عناصر هر سطر (Di) و جمع عناصر هر ستون (Ri) از ماتریس فازی محاسبه می‌شود. سپس به راحتی مقادیر $D+R$ و $D-R$ به دست می‌آید. برای ترسیم نمودار

علی باید مانند روش دیمتل قطعی، این دو مقدار را غیرفازی کرد. در اینجا برای غیرفازی سازی این دو مقدار از روش CFCS استفاده می شود.

جدول ۹. ماتریس میانگین اولیه نظرات خبرگان در شاخص های شهرهای اثرگذار و پرنفوذ

میانگین نظرات خبرگان	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	جمع
۱. فعالیت کسب و کار (بهبود فضای کسب و کار شرکت ها برای دستیابی به رشد اقتصادی)	۰	3/26	۲	2/78	3/54	3/4	2/55	3/04	1/86	22/43
۲. سرمایه انسانی (ارتقای سطح سواد و تحصیلات شهروندان و جذب شهروند خارجی)	2/34	۰	1/86	2/85	۲	2/45	3/22	3/68	2/10	20/5
۳. تبادل اطلاعات (سرعت دسترسی ساکنان شهر به اخبار و اطلاعات)	1/88	1/76	۰	1/36	2/56	3/26	3/89	2/33	1/89	18/93
۴. تجربه فرهنگی (افزایش کیفیت و کمیت خدمات شهری به خصوص تفریحی و رفاهی)	1/23	2/75	2/10	۰	2/54	1/95	1/33	2/13	1/12	15/15
۵. فعالیت های سیاسی (فعالیت های اجتماعی و دیپلماتیک در شهر)	2/36	2/58	3/33	1/66	۰	2/66	3/54	2/34	۲	20/47
۶. حکمروایی محلی (حکمروایی خوب شهری)	2/51	3/89	3/44	2/37	2/66	۰	۳	3/27	1/95	23/09
۷. اقتصاد	۴	3/39	3/21	1/78	2/52	3/48	۰	۴	2/12	24/05
۸. نوآوری	3/55	3/86	2/89	2/11	1/37	3/28	3/79	۰	2/17	23/02
۹. سلامت و تندرستی افراد	3/83	۳	2/89	2/36	1/66	3/79	3/56	3/88	۰	24/97

همان طور که در جدول ۹ نشان داده شده است، از میان نه شاخص شهر اثرگذار و پرنفوذ، عامل های یک و دو، شش و هفت که زیرمجموعه های اثرگذاری شهر هستند، عامل های به طور قطع تأثیرگذار بوده اند و جزء مؤلفه های تشکیل دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) شناخته شده اند. عامل های سه، چهار، پنج، هشت و نه عامل های به طور قطع تأثیرپذیر بوده اند و جزء مؤلفه های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) معیار نفوذ و اثرگذاری شهر سمنان شناخته شده اند.

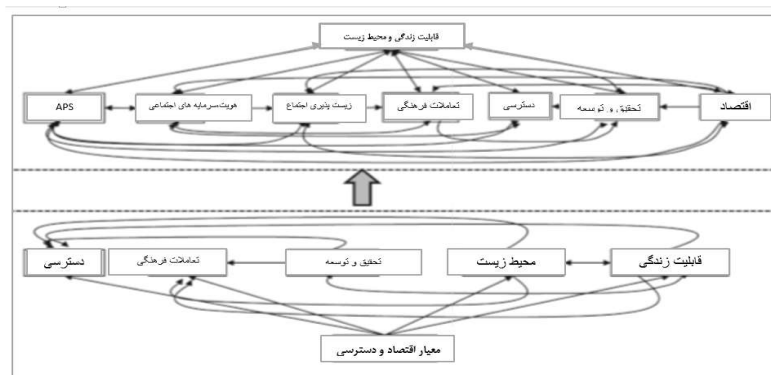

شکل ۱. نحوه تأثیر مؤلفه‌های شهر اثرگذار، پرنفوذ و شهر قدرتمند بر رقابت‌پذیری شهر سمنان

جدول ۲. ماتریس میانگین اولیه نظرات خبرگان در شاخص‌های قدرتمندی شهرها

میانگین نظرات خبرگان	۱	۲	۳	۴	۵	۶	جمع
۱. اقتصاد؛ ارائه خدمات خلاق پیشرفته APS	۰	۴	1/98	3/65	2/78	3/86	16/27
۲. تحقیق و توسعه (تولید دانش و خدمات دانش‌بنیان)	3/89	۰	2/14	2/23	2/66	3/10	14/02
۳. تعاملات فرهنگی (هویت، سرمایه‌های اجتماعی)	3/37	1/78	۰	2/16	2/56	2/44	12/31
۴. قابلیت زندگی (تاب‌آوری، ایمنی، سرزندگی و نشاط)	2/31	2/81	1/54	۰	3/36	2/12	21/14
۵. تاب‌آوری شهری پایدار و زیست‌پذیری اجتماع	2/77	3/69	2/58	3/63	۰	3/18	15/85
۶. دسترسی تأمین دسترسی پیاده، حمل‌ونقل عمومی، هوشمندسازی	3/72	2/54	2/11	۳	3/66	۰	15/3

همان‌طور که در جدول شماره ۱۰ نشان داده شده است، از میان شش شاخص قدرتمندی شهرها، عامل‌های یک و شش که زیر مجموعه‌های قدرتمندی هستند، عامل‌های به‌طور قطع تأثیرگذار بوده‌اند و جزء مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) شناخته شده‌اند و عامل‌های سه، چهار و پنج عامل‌های به‌طور قطع تأثیرپذیر بوده‌اند و جزء مؤلفه‌های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) معیار نفوذ و اثرگذاری شهر سمنان شناخته شده‌اند.

شکل ۲. نحوه اثرگذاری مؤلفه های قدرتمندی شهرها بر رقابت پذیری شهر سمنان

پس از محاسبه ماتریس میانگین اولیه، جمع سطر و ستون حساب شده است و بیشترین مقدار (هم در سطر و هم در ستون) برای نرمال کردن ماتریس میانگین اولیه مشخص شده است. در ادامه کار، هر ورودی از ماتریس در معکوس بیشترین مجموع ردیفی آن ماتریس ضرب شد تا ماتریس میانگین نهایی (ماتریس نرمال شده) به دست آید. با استفاده از ماتریس، روابط کلی محاسبه شده در مرحله قبل، سلسله مراتب و ترتیب عوامل اثرگذاری و نفوذ مؤثر بر رقابت پذیری شهر مشخص شد. همان طور که مشاهده می شود در بین عوامل شناسایی شده، عامل اقتصاد و فعالیت های کسب و کار، عامل تشکیل دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) و عامل حکمروایی و فعالیت های دیپلماتیک و سیاسی از عوامل و مؤلفه های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) معیار نفوذ و اثرگذاری شهر سمنان شناخته شده اند. لازم به ذکر است که طبق نظر جامعه خبرگانی پژوهش، مقدار ۰/۰۵۶ به عنوان ارزش آستانه های روابط تعیین شد. به دلیل طولانی بودن جدول ها و ماتریس ها، تنها به تعدادی از آن ها اشاره شده است.

جدول ۱۱. تعیین سلسله مراتب یا ترتیب میان عناصر اثرگذاری و نفوذ تأثیرگذار بر رقابت پذیری شهر سمنان

رتبه بندی بر اساس تفريق ستون از سطر	R+D	اهمیت و رتبه بندی معيارها	شدت تأثیرپذیری مؤلفه از ساير مؤلفه ها	رتبه بندی بر اساس ستون D	شدت تأثیرگذاری مؤلفه بر ساير مؤلفه ها	رتبه بندی عوامل بر اساس جمع سطر R	R-D
۱	1/7	8	0/89	۲	1/393	۱	1/26
۲	1/59	7	0/97	۳	1/202	۶	1/18
۴	1/44	3	1/55	۱	1/274	۲	-0/99
۶	1/56	2	0/77	۶	0/86	۳	1/16
۵	1/40	1	1/63	۷	0/74	۴	-0/90
۳	1/21	4	1/33	۸	0/66	۵	-0/88
۷	1/52	5	0/69	۴	1/18	۷	1/11
۹	1/19	6	1/82	۵	0/43	۸	-0/69
۸	1/14	9	1/06	۹	0/39	۹	-0/76

فصلنامه برنامه ریزی و آمایش فضا

همچنین همان طور که مشاهده می‌شود در بین عوامل شناسایی شده و تعیین سلسله مراتب یا ترتیب میان عناصر قدرتمندی تأثیرگذار بر رقابت پذیری شهر سمنان، عامل اقتصاد و ارائه خدمات خلاق پیشرفته APS و عامل دسترسی همچون تأمین دسترسی پیاده، حمل و نقل عمومی، هوشمندسازی، عامل تشکیل دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) و عامل قابلیت زندگی (تاب آوری، ایمنی، سرزندگی و نشاط) و تاب آوری شهری پایدار و زیست پذیری اجتماع از عوامل و مؤلفه های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) معیار نفوذ و اثرگذاری شهر سمنان شناخته شده اند.

جدول ۱۲. تعیین سلسله مراتب یا ترتیب میان عناصر قدرتمندی تأثیرگذار بر رقابت پذیری شهر سمنان

R-D	رتبه بندی بر اساس تفريق ستون از سطر	R+D	اهمیت و رتبه بندی معیارها	شدت تأثیرپذیری مؤلفه از سایر مؤلفه ها	رتبه بندی بر اساس ستون D	شدت تأثیرگذاری مؤلفه بر سایر مؤلفه ها	رتبه بندی عوامل بر اساس جمع سطر R
1/16	۱	1/42	۶	0/133	۳	1/292	۱
-0/97	۳	1/27	۴	0/130	۱	1/020	۶
-0/90	۴	1/39	۲	0/156	۲	1/103	۳
-1/08	۲	1/24	۳	0/181	۴	1/233	۲
-0/86	۵	1/39	۲	0/164	۵	1/086	۴
1/10	۶	1/42	۱	0/167	۶	1/233	۲

پس از محاسبه مقادیر R-D و R+D برای هر شاخص (جدول شماره ۱۲) جایگاه شاخص ها روی نمودار مشخص شد. همان طور که در شکل شماره ۱۲ دیده می‌شود، عامل اقتصاد و ارائه خدمات خلاق پیشرفته APS و عامل دسترسی، از شاخص های مثبت قدرتمندی شهر سمنان هستند که در نمودار هم در قسمت مثبت قرار گرفته اند. این یعنی ابعاد و مؤلفه های مورد نظر قطعاً از مؤلفه های تشکیل دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) و اثرگذار هستند. همچنین تمامی عوامل قابلیت زندگی (تاب آوری، ایمنی، سرزندگی و نشاط) و محیط زیست، توسعه پایدار، فرم شهری پایدار و زیست پذیری اجتماع در قسمت منفی واقع شده اند که به معنای این است که ابعاد رقابت پذیری مورد نظر، قطعاً از مؤلفه های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) هستند. یکی از مهم ترین اهداف پژوهش شناسایی تأثیرگذارترین شاخص و نیز رتبه بندی شاخص ها از نظر میزان تأثیر بود. همان طور که در نمودار شماره ۳ نشان داده شده است، در بحث اثرگذاری و نفوذ شهرها عامل کسب و کار شاخص تشکیل دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) و تأثیرگذارترین شاخص و در بحث قدرتمندی شهرها نیز عامل اقتصاد، شاخص تشکیل دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) و تأثیرگذارترین شاخص است و در بالاترین نقطه قرار دارد. همچنین بعد قابلیت زندگی و توسعه پایدار به عنوان مؤلفه های

توجه به نمودار علی حاصل از تحلیل جدول‌ها دیمتل فازی مؤلفه‌های تشکیل دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) و مؤلفه‌های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) معیار نفوذ و اثرگذاری شهر سمنان، می‌توان گفت که در بین عوامل و مؤلفه‌های قدرتمندی تأثیرگذار بر رقابت‌پذیری شهر سمنان، عامل اقتصاد و ارائه خدمات خلاق پیشرفته APS و عامل دسترسی، همچون تأمین دسترسی پیاده، حمل‌ونقل عمومی، هوشمندسازی، عامل تشکیل دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) و عامل قابلیت زندگی (تاب‌آوری، ایمنی، سرزندگی و نشاط) و محیط‌زیست، توسعه پایدار، فرم شهری پایدار و زیست‌پذیری اجتماع و توسعه پایدار، فرم شهری پایدار از عوامل و مؤلفه‌های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) معیار نفوذ و اثرگذاری شهر سمنان شناخته شده‌اند. در جدول ۱۳، رتبه هریک از معیارها و زیرمعیارهای مربوط به هریک از معیارهای اصلی پژوهش بر اساس مقادیر D-R نمایش داده شده است.

جدول ۱۳. رتبه نهایی معیارها و زیرمعیارهای اثرگذاری و نفوذ شهر سمنان بر اساس مقادیر تأثیرگذاری معیارها

مفهوم	معیارها	رتبه بر اساس مقادیر D-R	زیرمعیارها	رتبه بر اساس مقادیر D-R
اثرگذاری و نفوذ شهر سمنان	اقتصاد	۱	روحیه نوآوری و کارآفرینی	۱
			وجهه اقتصادی شهر	۲
			فعال و بارور بودن اقتصاد	۳
			انعطاف‌پذیری بازار کار	۴
			جایگاه بین‌المللی	۵
	فعالیت و کسب‌وکار	۲	بهبود فضای کسب‌وکار شرکت‌ها برای دستیابی به رشد اقتصادی	۱
			فعالیت‌های اجتماعی و دیپلماتیک در شهر	۱
	فعالیت‌های سیاسی	۴	مشارکت در تصمیم‌گیری، اثربخشی و کارایی	۱
			مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی	۲
			شفاف بودن و قانونمندی و نحوه حکمروایی	
			اجماع‌گرایی و بینش راهبردی	۳

جدول ۱۴. رتبه معیارها و زیرمعیارهای اثرگذاری و نفوذ شهر سمنان بر اساس مقادیر تأثیرگذاری معیارها

مفهوم	شاخص	رتبه بر اساس مقادیر D-R	زیرشاخص‌ها	رتبه بر اساس مقادیر D-R
قدرتمندی شهرها	اقتصاد	۱	ارائه خدمات خلاق پیشرفته APS	۱
	قابلیت زندگی	۳	تاب‌آوری، ایمنی، سرزندگی و نشاط	۳
	محیط‌زیست	۴	توسعه پایدار، فرم شهری پایدار و زیست‌پذیری اجتماع	۴
	دسترسی	۲	تأمین دسترسی پیاده، حمل‌ونقل عمومی (ST)، هوشمندسازی	۲

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

این پژوهش با هدف ارزیابی اثرگذاری، نفوذ و قدرتمندی شهر سمنان انجام شده است. ماهیت تحقیق با توجه به هدف آن، کاربردی و بر اساس روش توصیفی-علی است. جامعه آماری پژوهش را ۴۴ نفر از کارشناسان، خبرگان و اساتید آشنا با مباحث اقتصاد شهری، شهرسازی و رقابت‌پذیری شهری تشکیل داده‌اند. خبرگان به روش زنجیره‌ای انتخاب شده‌اند. به منظور تحلیل و دستیابی به اهداف پژوهش، از تلفیق دو مدل رقابت‌پذیری پورتر «diamond model» و تکنیک «Fuzzy dematel» استفاده شد. نتایج تحقیق نشان دادند که بر اساس مقادیر D-R از میان معیارهای هشت گانه نفوذ و اثرگذاری شهر سمنان، معیار اقتصادی (بهبود فضای کسب‌وکار) با مقدار ۰/۹۴۱، از مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) و معیار فعالیت‌های دیپلماتیک و سیاسی با مقدار ۰/۵۸۷- از مؤلفه‌های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) معیار نفوذ و اثرگذاری شهر سمنان بودند. بر اساس تحلیل مدل پورتر نیز معیار اقتصادی (بهبود فضای کسب‌وکار) از فاکتورهای درونی مدل شناسایی شد و جزء منابع نیروی انسانی/ سازمان ایجاد رقابت‌پذیری در شهر سمنان قرار گرفت. معیار فعالیت‌های دیپلماتیک و سیاسی از فاکتورهای استراتژی، ساختار و رقابت/ شرایط داخلی مدل شناسایی شد و جزء منابع سازمان ایجاد رقابت‌پذیری در شهر سمنان قرار گرفت. بر اساس مقادیر D+R، معیار اقتصادی (بهبود فضای کسب‌وکار) با مقدار ۲/۶۷۱ به عنوان مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده و راهبردی و با اهمیت‌ترین معیار نفوذ و اثرگذاری شهرها شناسایی شد و بر اساس مدل پورتر نیز معیار اقتصادی (بهبود فضای کسب‌وکار) از فاکتورهای درونی مدل شناسایی شد و جزء منابع نیروی انسانی ایجاد رقابت‌پذیری در شهر سمنان قرار گرفت. همچنین بر اساس مقادیر D-R، از شش معیار کلی و عمده ارزیابی قدرتمندی شهرها معیار اقتصاد و دسترسی با مقدار ۰/۸۶۲ مؤلفه تشکیل‌دهنده و راهبردی و معیار قابلیت زندگی و محیط‌زیست با مقدار ۰/۵۲۳- از مؤلفه‌های تأثیرگذار عملیاتی شناخته شد. معیار اقتصاد از فاکتورهای درونی مدل شناسایی شد و جزء منابع نیروی انسانی/ سازمان ایجاد رقابت‌پذیری قرار گرفت و معیار دسترسی از فاکتور استراتژی، ساختار و رقابت مدل شناسایی شد و جزء منابع فناوری ایجاد رقابت‌پذیری برای سمنان تعیین شد. همچنین بر اساس مقادیر D+R، معیار اقتصادی (ارائه خدمات خلاق پیشرفته APS) با مقدار ۲/۵۴۲ به عنوان با اهمیت‌ترین معیار (معیار تشکیل‌دهنده) قدرتمندی شهر شناسایی شد. با تحلیل پورتر ارائه خدمات خلاق پیشرفته APS از فاکتورهای درونی مدل شناسایی شد و جزء منابع نیروی انسانی/ فناوری ایجاد رقابت‌پذیری در سمنان تعیین شد. نتایج حاصل از تلفیق دو مدل رقابت‌پذیری پورتر «diamond model» و تکنیک «Fuzzy dematel» برای زیرمعیارهای اثرگذاری و نفوذ شهر سمنان، حاکی از آن بود که بهبود فضای کسب‌وکار شرکت‌ها برای دستیابی به رشد اقتصاد و کارایی دولت در جهت تسهیل آن و حمایت مسئولان شهر سمنان از کسب‌وکار مولد و کارآفرینی و حمایت ویژه از استارت‌آپ‌ها و ایده‌های نوین کسب‌وکار در شهر، از مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) معیار نفوذ و اثرگذاری شهر سمنان بودند و فعالیت‌های اجتماعی و دیپلماتیک در شهر و افزایش کیفیت و کمیت خدمات شهری به خصوص تفریحی و رفاهی از مؤلفه‌های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) زیرمعیار شناسایی شدند. از این رو می‌توان با افزایش و بهبود کارایی دولت، زمینه بهبود فضای کسب‌وکار شرکت‌ها برای

دستیابی به رشد اقتصاد و افزایش کیفیت و کمیت خدمات شهری به‌خصوص تفریحی و رفاهی را در سمنان فراهم کرد که این امر به‌نوبه خود موجب ارتقای رقابت‌پذیری این شهر تاریخی و گردشگری خواهد شد. یافته‌های حاصل از تبیین الگوها و نمودارهای علی زیرمعیارهای اثرگذاری و نفوذ جهت ایجاد رقابت‌پذیری شهری را این‌گونه می‌توان تفسیر کرد که اولاً دولت نفوذ قابل‌توجهی بر سیستم بهبود فضای کسب‌وکار شرکت‌ها برای دستیابی به رشد اقتصادی دارد و ثانیاً دولت بر مکانیسم‌های رقابت‌پذیری شهرها تأثیر می‌گذارد. همچنین نتایج حاصل از تلفیق دو مدل رقابت‌پذیری پورتر «diamond model» و تکنیک «Fuzzy dematel» برای زیرمعیارهای قدرتمندی شهر سمنان، نتایج حاصل از بررسی زیرمعیارهای مربوط به قدرتمندی شهرها و به‌ویژه در این پژوهش در شهر سمنان، حاکی از آن بودند که زیرمعیار ارائه خدمات خلاق پیشرفته APS و دسترسی تأمین دسترسی پیاده، حمل‌ونقل عمومی، هوشمندسازی از مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده و راهبردی (تأثیرگذارترین و محوری) معیار قدرتمندی شهر سمنان بودند و زیرمعیار قابلیت زندگی (تاب‌آوری، ایمنی، سرزندگی و نشاط) و توسعه پایدار، فرم شهری پایدار و زیست‌پذیری اجتماع، به‌عنوان مؤلفه‌های تأثیرگذار عملیاتی (تأثیرپذیرترین) زیرمعیار مربوط به قدرتمندی سمنان شناسایی شدند. در تبیین یافته‌های به‌دست‌آمده می‌توان گفت که از ارائه خدمات خلاق پیشرفته APS مانند استارت‌آپ‌ها و ایده‌های نوین کسب‌وکار در شهر به‌عنوان یکی از عوامل مهم در ارتقای رقابت‌پذیری شهر سمنان یاد شده است؛ به‌گونه‌ای که این امر باعث ایجاد مزیت نسبی برای شهر شده است و زمینه جذب سرمایه‌گذاران و گردشگران را ممکن می‌سازد و به‌دنبال قدرتمند شدن شهر و در راستای آن، قابلیت زندگی در شهر افزایش می‌یابد، تاب‌آوری تقویت شده، ایمنی، سرزندگی و نشاط در شهر شکوفا می‌شود و ضمن حرکت جهت‌دار و هدف‌دار به‌سوی توسعه پایدار شهر سمنان، فرم شهری پایدار می‌شود و زیست‌پذیری اجتماع تقویت می‌گردد. یافته‌های حاصل از تبیین الگوها و نمودارهای علی زیرمعیارهای قدرتمندی شهر سمنان جهت ایجاد رقابت‌پذیری شهری را این‌گونه می‌توان تفسیر کرد که اولاً اقتصاد و به‌ویژه خدمات خلاق پیشرفته، قدرت و تأثیر قابل‌توجهی بر قابلیت زندگی شهروندان و زیست‌پذیری اجتماعی دارد و دوماً اقتصاد خلاق بر مکانیسم‌های رقابت‌پذیری شهر در جهت توسعه هدفمند و پایدار تأثیر می‌گذارد. در نتیجه به‌منظور رقابت‌پذیری شهر سمنان و افزایش نفوذ، اثرگذاری و قدرتمندی این شهر تاریخی و گردشگری کهن، پیشنهادها زیر ارائه می‌شود:

- شهرهای پرنفوذ و قدرتمند می‌توانند شبکه شهرهای هم‌بسته شکل دهند و در پی ایجاد و تشریک مساعی برای افزایش برتری رقابتی در اقتصاد جهانی و رقابت در دنیای جهان شهری باشند.
- مشارکت در پروژه‌های ارزیابی رقابت‌پذیری شهری جهانی که از سوی نهادهای معتبر اجرا می‌شود. این امر باعث می‌شود که نقاط قوت و ضعف بهتر شناسایی و راهبردهای متناسب، انتخاب و اجرایی شود.
- تهیه راهبردهای توسعه شهری با معیارهای شناخته و تعریف‌شده اثرگذاری و قدرتمندی، می‌تواند گام مهمی برای شکل‌دهی چشم‌انداز راهبردی در جهت ارتقای رقابت‌پذیری شهر سمنان و چارچوبی راهنما برای شهرهای دیگر کشور در تشخیص توان و پتانسیل موجود فراهم سازد.

- برنامه‌ریزی هدف‌دار برای ایجاد سیاست‌های اختصاصی موجد رقابت‌پذیری: شهرها باید برای خودشان سیاست‌هایی در مورد اقتصاد، کسب‌وکار، سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی، گردشگری برای خلق مزیت نسبی داشته باشند.

منابع

- شریف زادگان، محمدحسین؛ ندایی طوسی، سحر (۱۳۹۴). توسعه فضایی رقابت‌پذیری منطقه ای در ایران، موردپژوهی: استانهای ۳۰ گانه ایران، نشریه هنرهای زیبا، ۳ (۲۰)، ۵-۲۳.
- آقازاده، هاشم؛ استیری، مهرداد؛ اصلانو، بهاره (۱۳۸۶). بررسی مؤلفه‌های مؤثر بر رقابت‌پذیری بنگاه‌ها در ایران، پژوهش‌های اقتصادی، ۷ (۳)، ۵۸-۳۷.
- آقایی، رضا؛ آقایی، اصغر؛ محمدحسینی ناجی‌زاده؛ رامین (۱۳۹۴). شناسایی و رتبه‌بندی شاخص‌های کلیدی مؤثر بر نگهداری و تعمیرات چابک با استفاده از رویکرد دلفی فازی و دیمتلفازی (مطالعه موردی: صنعت خودروسازی ایران). مدیریت صنعتی، ۷ (۴)، ۶۷۲-۶۴۱.
- پژوهیان، جمشید؛ فقیه نصیری، مرجان (۱۳۸۸). اثر رقابت‌مندی بر رشد اقتصادی با رویکرد الگوی رشد درون‌زا. پژوهش‌های اقتصادی ایران، ۳۸، ۱۳۳-۹۸.
- د/دش‌پور، هاشم؛ احمدی، فرانک (۱۳۸۹). رقابت‌پذیری منطقه‌ای به‌مثابه رویکردی نوین در توسعه منطقه‌ای. راهبرد یاس، ۲۲، ۸۰-۴۹.
- ساسان‌پور، فرزانه؛ حاتمی، افشار (۱۳۹۶). تحلیل فضایی رقابت‌پذیری آموزشی استان‌های کشور. اقتصاد و مدیریت شهری، ۵ (۱۹)، ۶۱-۴۵.
- سامانی کارگری، امیر (۱۳۹۳). طراحی مدل رقابت‌پذیری شهری با تکیه بر شاخص‌های حکمرانی خوب شهری در بستر فرایند جهانی شدن. رساله دکتری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس.
- ضیایی، محمود؛ محمودزاده، مجتبی؛ شاهی، طاهره (۱۳۹۶). اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر پیاده‌سازی مدیریت زنجیره تأمین سبز در صنعت گردشگری. جغرافیا و توسعه، ۱۵ (۴۶)، ۳۴-۱۹.
- مروتی‌شریف‌آبادی، علی؛ عزیزی، فاطمه؛ جمشیدی، زینت (۱۳۹۵). تحلیل عوامل مؤثر بر رضایت گردشگران داخلی استان یزد با استفاده از مدل دیمتلفازی. مدیریت گردشگری، ۱۱ (۳۳)، ۱۰۴-۸۵.
- پورتر، مایکل؛ محمد مهدوی مزده (مترجم)، فایزه محمدی پور (مترجم) (۱۳۹۱). مزیت رقابتی ملت‌ها (مدل الماس)، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- نجاتی حسینی، محمود (۱۳۹۱). سیاست شهری و دیپلماسی شهری (از نظریه تا تجربه). جامعه‌شناسی تاریخی، ۳ (۲)، ۱۴۲-۱۱۷.
- نظم‌فر، حسین؛ عشقی چهاربرج، علی؛ علوی، سعیده (۱۳۹۷). بررسی وضعیت رقابت‌پذیری اقتصادی شهرهای ایران. اقتصاد و مدیریت شهری، ۶ (۲۲)، ۳۸-۲۳.
- وارث، حامد؛ محمدی، شاپور؛ پروندی، یحیی (۱۳۹۱). تأثیر رقابت‌پذیری جهانی GCI بر کامیابی اقتصادی کشورها، ارائه مدلی برای رقابت‌پذیری ملی ایران. علوم مدیریت ایران، ۷ (۲۶)، ۴۸-۲۵.
- شاخص‌های رقابت‌پذیری جهانی GCI و شاخص جهانی قدرت شهری (GPCI)، ۲۰۱۹.

- ✓
- Aghaei, R; Aghaei, A; Mohammad Hosseini Najizadeh, R (2014). Identifying and ranking the key indicators effective on agile maintenance and repairs using fuzzy Delphi and Fuzzy Dimtel approaches (Case study: Iran's automotive industry). *Industrial Management*, 7 (4), 672-641. (in Persian)
- Aghazadeh, H; Stiri, M; Asanlo, B (2016). Examining the factors affecting the competitiveness of companies in Iran, *Economic Research*, 7 (3), 58-37 (in Persian)
- Borozan, D. (2009). Enhancing regional competitiveness through the entrepreneurship development. *Interdisciplinary Management Research*, 5, 731-747.
- Budd, L. & Hirmis. A. (2004). Conceptual framework for regional competitiveness. *Regional Studies*, 38, 1015-1028.
- Camagni, R. (2002). On the concept of territorial competitiveness: Sound or misleading? *Urban Studies*, 39 (13), 2395-2411.
- Chi- Jen Lin, Wei- Wen Wu. (2008). A causal analytical method for group decision making under fuzzy environment, *Expert Systems with Applications* 34. 205-213
- Cochrane, A. (2007). *Understanding urban policy: A critical approach*. Oxford, UK: Blackwell
- Dadashpour, H; Ahmadi, F (2010). Regional competitiveness as a new approach in regional development. *Yas Strategy*, 22, 49-80. (In Persian)
- Jiang, Y., & Shen, J. (2010). Measuring the urban competitiveness of Chinese cities in 2000. *Cities*, 27 (5), 307-314.
- Lever, W. F. & Turok, I. (1999). Competitive cities: Introduction to the review. *Urban Studies*, 36 (5,6): 791-794.
- Malecki, E. J. (2002). Hard and soft networks for urban competitiveness. *Urban Studies*, 39 (5-6), 929-945.
- Martin, R.; Simmie, J. (2008). The theoretical bases of urban competitiveness: does proximity matter? *Revue d'Économie Régionale & Urbaine*, (3), 333-351.
- Molotch, H., Freudenburg, W.; Paulsen, K. E. (2000). History repeats itself, but how? City character, urban tradition, and the accomplishment of place. *American Sociological Review*, 791-823
- Morvati Sharifabadi, A; Azizi, F; Jamshidi, Z (2015). Analysis of the influencing factors on the satisfaction of domestic tourists in Yazd province using the fuzzy Dimetal model. *Tourism Management*, 11 (33), 85-104. (In Persian)
- Nazmfar, H; Eshghi Chaharbarj, A; Alavi, S (2017). Investigating the economic competitiveness of Iranian cities. *Economics and Urban Management*, 6 (22), 23-38. (In Persian)
- Nejati Hosseini, M (2012). Urban politics and urban diplomacy (from theory to experience). *Historical Sociology*, 3 (2), 117-142. (In Persian)
- Pajuyan, J; Faqih Nasiri, M (2009). The effect of competitiveness on economic growth with the endogenous growth model approach. *Iran Economic Research*, 38, 133-98 (in Persian)
- Sáez, L.; Periañez, I. (2015). Benchmarking urban competitiveness in Europe to attract investment. *Cities*, 48, 76-85.
- Samani Kargari, A (2014). *Designing an urban competitiveness model based on the indicators of good urban governance in the context of the globalization process*. Ph.D. thesis, Faculty of Management and Economics, Tarbiat Modares University. (In Persian)

- Sasanpour, F; Hatami, A (2016). Spatial analysis of the educational competitiveness of the country's provinces. *Economics and Urban Management*, 5 (19), 61-45. (In Persian)
- Sharif Zadegan, M. H.; Nedai Toosi, S (2014). Spatial development of regional competitiveness in Iran, Case study: 30 provinces of Iran, *Beautiful Arts Magazine* 3 (20), 5-23 (In Persian)
- Turok, I. (2004). Cities, regions and competitiveness. *Regional Studies*, 38(9), 1069-1083.
- Waresi, H; Mohammadi, Sh; Pervandi, Y (2011). The effect of GCI global competitiveness on the economic success of countries, providing a model for Iran's national competitiveness. *Iranian Management Sciences*, 7 (26), 48-25. (In Persian)
- Zhao, Q.; Xu, H.; Wall, R. S.; Stavropoulos, S. (2017). Building a bridge between port and city: Improving the urban competitiveness of port cities. *Journal of Transport Geography*, 59, 120-133.
- Ziaei, M; Mahmoudzadeh, M; Shahi, T (2016). Prioritization of factors affecting the implementation of green supply chain management in the tourism industry. *Geography and Development*, 15 (46), 19-34. (In Persian)